

Socialstyrelsen

Evaluering af forsøg med udgående indsatser til unge med rusmiddel- problemer

oktober 2017

Viden til gavn

Publikationen er udgivet af
Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf: 72 42 37 00
E-mail: info@socialstyrelsen.dk
www.socialstyrelsen.dk

Forfatter: Socialstyrelsen

Udgivet November 2017

Download eller se rapporten på
www.socialstyrelsen.dk.

Der kan frit citeres fra rapporten med angivelse
af kilde.

digital isbn: 978-87-93407-89-3

Indhold

1.	Indledning	2
1.1.	Baggrund	3
1.2.	Rapportens struktur	4
2.	Resultater og anbefalinger	5
2.1.	Vidensfund	5
2.2.	Anbefalinger	6
3.	De seks projektkommuners organisering	9
4.	Projektets målgruppe	10
4.1.	Deltagernes profil	10
4.2.	Målgruppeforskydning	11
5.	Metodebeskrivelse	12
5.1.	Gruppeforløbsmodellen	12
5.2.	Forandringsteori	13
5.3.	Aktiviteter i projektet	14
5.4.	Evalueringsdesign	15
5.4.1.	Implementeringsevaluering	15
5.4.2.	Evaluering på brugerniveau	16
6.	Drivkræfter og barrierer i implementeringen af modellen	18
6.1.	Ledelsesopbakning er centralt i arbejdet med modellen	18
6.2.	Lærernes opbakning har betydning for implementeringen af modellen	19
6.3.	Organisatoriske forhold, der befordrer implementering	22
6.4.	Interne forhold i modellen/projektet	23
7.	Resultater på brugerniveau	24
7.1.	Deltagere i indsatsen og gennemførelsesrate	24
7.2.	Udvikling i forbrug af rusmidler, trivsel og fravær	26
7.3.	De afgørende faktorer bag de unges reduktion af cannabis og øgede livsglæde	31
8.	Økonomi	33
	Bilag : Forløbsbeskrivelse	34

1. Indledning

I 2012 blev der afsat 12 mio. kr. til "Forsøg med udgående indsats til unge med rusmiddelproblemer på ungdomsuddannelserne" som del af "Puljen til forbedring af den sociale indsats for stofmisbrugere".

Formålet har været at styrke indsatsen overfor unge på ungdomsuddannelser, som har et problematisk forbrug af rusmidler. De unge på erhvervs- og produktionsskolerne har i projektperioden fået tilbud om at deltage i et gruppeforløb på deres uddannelsesinstitution, så de:

- bliver bedre til at reducere/håndtere forbruget af rusmidler, så rusmidlerne ikke dominerer hverdagen og skolelivet,
- i højere grad bliver i stand til at mestre sociale og faglige udfordringer,
- får bedre betingelser og forudsætninger for at gennemføre uddannelsen.

Projektet er inspireret af et samarbejde mellem Københavns kommunes misbrugsbehandlingstilbud for unge, U-turn, og fire københavnske produktionsskoler, der i fællesskab har udviklet en gruppeforløbsmodel til unge med hashproblemer¹. Da evalueringen af projektet i København har vist gode resultater ift. rusmiddelreduktion, uddannelsesfastholdelse samt bedre mestring af sociale og faglige udfordringer, ønskede det daværende Ministerium for børn, ligestilling, integration og sociale forhold at undersøge, om gruppeforløbsmodellen kan opnå lignende succes på ungdomsuddannelser i andre kommuner. Formålet med puljen har således været at afprøve, om modellen har positiv effekt på produktionsskoler og erhvervsskoler i andre kommuner.

Seks kommuner har deltaget i projektet. Kommunerne har indgået et formaliseret samarbejde med en eller flere erhvervs- og/eller produktionsskoler i kommunen. Der er tale om Brøndby kommune, Lolland kommune, Odense kommune, Silkeborg kommune, Tårnby kommune og Vesthimmerlands kommune. Alle seks kommuner har, med støtte fra Socialstyrelsen, udviklet og afprøvet en udgående gruppetilbudsindsats i projektperioden.

Nærværende rapport er Socialstyrelsens evaluering af projektet.

¹ Se nærmere beskrivelse af dette forsøg på fire produktionsskoler i København i "Hashgrupper på ungdomsuddannelser", Susanne Pihl Hansen 2011.

1.1. Baggrund

Ifølge en dansk screeningsundersøgelse fra 2007 var op mod 1/3 af eleverne på danske erhvervsskoler udsatte unge, der havde brug for særlige indsatser². Det er kendetegnende for en stor gruppe af disse udsatte elever, at de også har et problematisk forbrug eller misbrug af alkohol og hash³.

Også produktionsskolerne har oplevet et stigende antal elever med trivselsproblemer, heriblandt også flere unge med et problematisk forbrug eller misbrug af rusmidler. For en betydelig gruppe af unge er hashforbruget så stort, at det giver problemer med at fungere personligt, socialt og fagligt. Som følge af deres forbrug af hash er de i forhøjet risiko for at frafalde deres uddannelse.

For at imødekomme disse udfordringer har Københavns Kommune haft et skærpet fokus på samarbejdet mellem misbrugsbehandlingen og ungdomsuddannelserne. U-turn har udarbejdet et metodehæfte om deres gruppeforløbsmodel⁴, og der er gennemført en evaluering af Perron 3, der viser lovende resultater på produktionsskoler⁵.

For at afprøve, om gruppeforløbsmodellen⁶ har en positiv effekt i andre kommuner, og for at se om modellen kan implementeres på erhvervsskoler, blev puljen 'Forsøg med udgående indsatser til unge med rusmiddelproblemer' udmeldt af regeringen i 2012.

I forsøget med udgående indsatser til unge med rusmiddelproblemer bestod indsatsen af følgende (yderligere beskrivelse findes i bilaget til evalueringen):

- Gruppeforløb – med et gennemgående fokus på rusmiddelbrug og de sociale og personlige problemstillinger, der ofte er forbundet med et overforbrug af rusmidler.
- Individuel rådgivning til unge i forhold til f.eks. boligforhold, økonomi, uddannelse eller uddybende samtaler om udvalgte gruppeforløbstemaer.
- Råd og vejledning til undervisere og vejledere i forhold til at identificere og knytte unge til projektet.
- Opkvalificering af vejledere og undervisere vedr. motiverende og støttende tilgang til målgruppen.
- Styrkelse af samarbejdet med relevante aktører omkring de unge.

² Katznelson, Noemi (2007): *De måske egnede på erhvervsuddannelserne – om frafald og fastholdelse af udsatte unge*. København. Erhvervsskoleernes Forlag.

³ Järvinen, Margaretha et al. (2010): *Stoffer og natteliv*. Hans Reitzels Forlag.

⁴ Hansen, Susanne Pihl (2011): *Hashgrupper på ungdomsuddannelserne. Inspirations og metodehæfte*. København: Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune.

⁵ Lindstad, Jonas Markus (2007): *Evaluering af Perron 3 – et dagbehandlingstilbud til unge hashmisbrugere*. København: Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA).

⁶ Modellen gennemgås i afsnit 5.1

Hvert gruppeforløb blev afviklet af to gruppeledere og strakte sig over 7-8 gange af 2-3 timers varighed. Grupperne var lukkede, og havde fysisk lokalitet ude på skolerne. Gennem gruppeforløbet var der fire vigtige temaer, som skulle gennemgås:

- De unges egne rusmiddelhistorier.
- Forældretema: Hvordan den unge taler med sine forældre om forbruget af rusmidler.
- Stofedukation: Rusmidlers virkning og konsekvenser.
- Trickbank: Tips og tricks til reduktion af - og ophør med - hashrygning.

Gruppeledernes uddannelsesbaggrunde var socialfaglige og behandlerfaglige – fx pædagoger eller misbrugs konsulenter. Derfor var gruppelederne i stand til at arbejde ud fra en motiverende tilgang med udgangspunkt i følgende værdigrundlag:

- Et anerkendende, respekterende og fordomsfrit ungesyn.
- En opsøgende/vedholdende tilgang under gruppeforløbene.
- Frivillighed og anonymitet.
- Medinddragelse og ejerskab.
- Ydmyghed og nysgerrighed.
- Helhedsorienteret tilgang

1.2. Rapportens struktur

Evalueringen indeholder syv kapitler:

- Kapitel 2 "Resultater og anbefalinger" opsummerer de centrale resultater i projektet og udleder på den baggrund en række anbefalinger
- Kapitel 3 "Kommunernes organisering" belyser hvordan de seks projektkommuner har organiseret sig i projektperioden.
- Kapitel 4 "Målgruppe" beskriver kort målgruppen, som projektet har rettet sig imod.
- Kapitel 5 "Metodebeskrivelse" giver oplysninger om modellen i projektet, aktiviteter i projektet og introducerer evalueringsdesignet.
- Kapitel 6 "Drivkræfter og barrierer i implementeringen" præsenterer, hvordan modellen er implementeret i de seks projektkommuner, ligesom kapitlet belyser, hvilke faktorer der har haft indflydelse på implementeringen af modellen.
- Kapitel 7 "Resultater for målgruppen" belyser de opnåede resultater for målgruppen, og hvordan de lever op til de målsætninger, der var sat for projektet.
- Kapitel 8 "Økonomi" redegør for de økonomiske udgifter forbundet med projektet.

2. Resultater og anbefalinger

I dette kapitel udfoldes de væsentligste vidensfund i evalueringen indenfor forskellige temaer. Dernæst præsenteres en række anbefalinger til den fremadrettede spredning og implementering af modellen.

2.1. Vidensfund

Indsatsen

- Den udgående indsats med *gruppeforløb, individuel rådgivning, råd og vejledning, opkvalificering* af undervisere og vejledere samt *stærkelse af samarbejdet* øger de unges trivsel og mindsker deres forbrug af rusmidler samt fravær fra skolen.
- Det kræver vilje og engagement fra både skolens ledelse og personale og fra gruppelederne at implementere indsatsen. Det tager tid at implementere et nyt tiltag.
- Strukturen med lukkede gruppeforløb kan være en udfordring, særligt på skoletyper hvor eleverne i perioder ikke er på skolen.
- Skolens indretning og organiseringen af undervisningen samt holdningen til elevernes sociale problemer, herunder forbrug af rusmidler, kan medvirke til at skabe udfordringer med at få kontakt til elever, som kunne have gavn af tilbuddet.

Målgruppen

- Målgruppedefinitionen: "*Unge, der er indskrevet på en erhvervsskole eller en produktionsskole, og som har et problematisk forbrug eller ikke behandlingskrævende misbrug af primært hash*", har været en udfordring at arbejde med. Det skyldes, at et forbrug, som påvirker den unges skolegang og/eller sociale relationer negativt, vil være at karakterisere som et misbrug og dermed også kvalificere til behandling. Den reelle målgruppe har derfor været elever, som oplever, at deres forbrug af rusmidler giver anledning til problemer. En stor del af målgruppen opfatter ikke deres forbrug som et misbrug og søger ikke det kommunale behandlingstilbud.
- Det er i praksis vanskeligt at opretholde deltagernes anonymitet, når tilbuddet foregår på skolen og i skoletiden.

Drivkræfter og barrierer i implementeringen

- Ledelsesopbakning er centralt i arbejdet med modellen.
- Lærernes opbakning har betydning for implementeringen af modellen.
- Fysisk placering af gruppeleder på skolen er vigtig for rekruttering og fastholdelse af elever.
- Skolens størrelse, både i elevantal, studieretninger og geografisk indretning, opleves at have betydning for rekruttering af unge.

- Strukturen i uddannelsesforløbene, særligt på erhvervsskolerne, kan udgøre en barriere for rekruttering og fastholdelse i gruppeforløb.
- Modellen har vist sig nemmere at implementere på produktionsskoler, der ofte er mindre enheder, hvor undervisningsforløbene er mere fleksible, lærerne har tættere kontakt med eleverne, og der generelt er et større fokus på sociale problemstillinger.

Effekter på brugerniveau

- 82 pct. af de deltagende elever har gennemført gruppeforløbet.
- 62 pct. af de unge, som gennemfører forløbet, har enten helt stoppet eller har halveret antal dage med forbrug af cannabis i den seneste måned.
- 75 pct. oplever en forbedret trivsel, efter at de har gennemført gruppeforløbet.
- Faldet i forbrug af cannabis, antal dage hvor der forbruges mere end ét illegalt stof og ulovligt fravær fra skolen er alle signifikant forbedret efter indsatsen. Det samme er den positive udvikling af elevernes trivsel.
- Effekterne kan ifølge eleverne tilskrives gruppedynamikken, kombinationen af individuelle samtaler og gruppeancer samt specifikke kompetencer hos gruppelederne.
- Der er lige store effekter at spore hos eleverne på produktionsskoler og erhvervsskoler og blandt kvinder og mænd.

2.2. **Anbefalinger**

Projektet Udgående indsatser til unge med rusmiddelproblemer har indeholdt en række elementer⁷. Der har været tale om et forsøg, hvor det er afprøvet, hvorvidt gruppeforløbsmodellen, der har opnået gode resultater i Københavns Kommune, kan opnå lignende succes på ungdomsuddannelser udenfor Københavns Kommune. Projektet peger på en række anbefalinger, der bør tages i betragtning, når modellen implementeres.

Modellen er god

Overordnet peger evalueringen på, at der er stor tilfredshed med modellen. Både gruppeledere og deltagere udtrykker stor tilfredshed med kombinationen af gruppeforløb og individuelle samtaler. Der er således overordnet stor tilfredshed med konceptet for en udgående indsats til unge med rusmiddelproblematikker. Det påpeges af både gruppeledere og unge, at det er væsentligt, at forløbene foregår på skolen og i skoletiden.

⁷ Se bilag for nærmere beskrivelse af modellen for gruppeforløb.

Reel ledelsesopbakning er afgørende

Projektet har vist, at ledelsesopbakning på skolerne er afgørende for en succesfuld implementering af modellen. Skoleledelsen skal spille en aktiv rolle i samarbejdet, eksempelvis ved at kommunikere indsatsens formål til lærerne, herunder sikre at lærerne har tid og rum til at være en aktiv del af den. Desuden bør ledelsen sikre en aktiv markedsføring af indsatsen, samt at skolens rusmiddelpolitik ikke udgør en barriere for, at eleverne rekrutteres. Ledelsens rolle udfoldes nærmere i de følgende anbefalinger

Skoleledelserne bør aktivt adressere og videreformidle tilbuddet

En central konklusion i evalueringen er – uagtet skoletype – at når eleverne først bliver rekrutteret til indsatsen, så opnår størstedelen af dem en positiv forandring, både hvad angår trivsel og rusmiddelreduktion. Det bekræfter både effektmålingerne og de kvalitative interviews med behandlere og de unge. Her fremhæves især kombinationen af gruppeforløb og de individuelle samtaler som afgørende faktorer for et succesfuldt forløb. Dermed er modellen en succes, også på tværs af skoletype. Til gengæld blev der samstemmende på tværs af kommuner påpeget store implementeringsvanskeligheder med modellen på erhvervsskoler, hvilket primært resulterede i udfordringer med at rekruttere elever til forløbene. Kommuner, der ønsker at implementere modellen på erhvervsskoler, bør derfor sikre, at indsatsen ikke støder på samme implementeringsudfordringer, som er mødt i dette projekt. En central anbefaling er derfor, at det sikres, at ledelsen aktivt forsøger at adressere og videreformidle indsatsen i organisationen. Før modellen implementeres, kan ledelsen på den pågældende skole eksempelvis udarbejde handlingsplaner for, hvordan man sikrer en succesfuld implementering i organisation, fx i form af planer for "markedsføring" af indsatsen. Handlingsplanen kan ligeledes sikre, at der ikke er mål og værdier, der modarbejder målet for indsatsen, som det var tilfældet for flere af erhvervsskolerne, hvor der har været bekymring for at blive stemplet som en 'hash-skole'. På den måde reduceres dels risikoen for, at lærerne modarbejder indsatsen, og dels at ledelsen modarbejder markedsføringen af tiltaget.

Ledelsen bør sikre en tydelig rusmiddelpolitik – uden nultolerance

Projektet peger på, at det er væsentligt, at skolen har en tydelig rusmiddelpolitik. Det er dog også væsentligt, at den ikke er præget af nultolerance og trusler om udsmidning, idet målgruppen i så fald ikke tør henvende sig til deres lærer eller gruppelederen om deres rusmiddelforbrug. I flere af projektkommunerne har dette projekt banet vejen for eksempelvis fælles rusmiddelpolitik på tværs af ungdomsuddannelserne i kommunen⁸. Herigennem er der kommet større åbenhed om rusmiddelproblematikker og større fokus på at understøtte de unge med vejledning og evt. behandling fremfor bortvisning, som ofte tidligere var tilgangen.

⁸ Se også erfaringerne fra satspuljeprojektet "Modelkommuneprojekt Unge, alkohol og stoffer", hvis formål var at sikre en tidlig opsporende og rådgivende indsats over for unge på vej ud i et problematisk forbrug af rusmidler: <https://www.sst.dk/da/puljer-og-projekter/2011/modelkommuneprojekt-unge,-alkohol-og-stoffer/erfaringer> og <http://www.kl.dk/Kommunale-opgaver/Sundhed/Center-for-Forebyggelse-i-praksis/materialer/hash/>

Opbakning fra lærerne

Evalueringen peger også på, at opbakning fra lærerne er central for indsatsens resultater. Hvis lærerne ikke bakker op om tiltaget, vanskeliggør det rekrutteringen af elever, idet lærerne er den primære rekrutteringskilde. Det er desuden væsentligt, at lærerne anser det som en del af deres opgave at tage et ansvar for de elever, der har sociale udfordringer.

Samarbejdet mellem skolen og gruppelederne

I forlængelse af ovenstående peger evalueringen på, at samarbejdet mellem gruppelederen og skolen er afgørende for indsatsens succes. Her er det centralt at få afklaret en tydelig rollefordeling, eksempelvis i forhold til faglige kompetencer, gruppelederens tilstedeværelse på skolen samt formålet hermed. Inden arbejdet med modellen igangsættes, bør det afklares, hvad samarbejdet indeholder, og hvem der har hvilke opgaver.

Organisatoriske forhold

Hvis indsatsen igangsættes på erhvervsskoler, peger projektet på, at der er en række organisatoriske forhold, der bør afklares. Eksempelvis bør det være klart, hvordan elevernes praktikperioder tænkes sammen med gruppeforløbet. Desuden bør det være afklaret, hvor gruppelederen placeres på skolen, herunder hvem der understøtter markedsføringen af indsatsen, hvis skolen er fysisk stor.

Tålmodighed

Generelt gælder det, at nye indsatser tager tid at få i gang, hvorfor det er væsentligt, at der er vilje og opbakning både hos dem, der står for indsatsen, og blandt dem, som skal understøtte den. Det gælder skolernes ledelse, medarbejdere og øvrige vejledere.

Klarere målgruppedefinition

En væsentlig udfordring i projektet har, ifølge gruppelederne, været målgruppedefinitionen. Derfor har flere tilbud ansøgt om lempelse af målgruppedefinitionen, fx fordi der er tvivl om, hvorvidt målgruppen overhovedet eksisterede, eftersom målgruppens forbrug (hvis det ikke skulle være behandlingskrævende) skulle ligge på et leje, hvor de både kan passe skole, venner og familie uden problemer. Det nævnes også, at denne målgruppe sandsynligvis ikke oplever, at de har et problem – og derfor ikke ønsker hjælp. I den udstrækning målgruppen kan findes, har flere gruppeledere fundet det vanskeligt at vurdere, hvorvidt den unge har et behandlingskrævende misbrug, da dette ofte går op for begge parter i løbet af gruppeforløbet. Målgruppedefinitionen har ikke været afprøvet i praksis før dette projekt. Da mange af gruppelederne har fundet den svær at arbejde med i praksis – og derfor reelt har arbejdet med en bredere målgruppe - er en vigtig anbefaling derfor, at der i fremtidige tiltag udarbejdes en mere klar og håndterbar målgruppedefinition.

3. De seks projektkommuners organisering

For at få bevilget midler til projektet var det et krav, at der var etableret et formaliseret samarbejde mellem misbrugscenteret og/eller kommunale socialforvaltninger/børne- og unge forvaltninger og en eller flere erhvervs- og/eller produktionsskoler i kommunen. Af nedenstående tabel fremgår en række karakteristika ved projektkommunernes organisering i projektet.

Kommune	Projekt navn	Skoletype	Organisering	Antal gruppeforløb og deltagere i projektperioden (på hhv. erhvervs- (ES) og produktionsskoler (PS))
Brøndby	Hashværker lastværk	Erhvervsskole og Produktionsskole	Politisk forankret i Handicap, Psykiatri og Misbrugs forvaltningen Ledelsesmæssigt forankret i Ungebehandlingen/Multihuset	ES: 5 forløb /38 deltagere PS: 3 forløb / 21 deltagere
Lolland	Trust U	Erhvervsskole og Produktionsskole	Politisk forankret i Sektor for Arbejdsmarked Ledelsesmæssigt forankret i Misbrugscenter Lolland	ES: 4 forløb /34 deltagere PS: 14 forløb / 117 deltagere
Odense	Satellitten	Erhvervsskole og Produktionsskole	Politisk forankret i Social og arbejdsmarkedsforvaltningen Ledelsesmæssigt forankret i Rusmiddelcenter Odense	ES: 2 forløb / 11 deltagere PS: 8 forløb / 59 deltagere
Silkeborg	Way-In	Erhvervsskole og Produktionsskole	Forankret i Rusmiddelcenter Silkeborg	ES: 1 forløb / 5 deltagere PS: 3 forløb / 17 deltagere
Tårnby	Rygerklubben	Produktionsskole	Politisk forankret i Børne- og kulturforvaltningen Ledelsesmæssigt forankret i Fabrikken Produktionshøjskole	PS: 4 forløb / 28 deltagere
Vesthimmerland	Return	Erhvervsskole og Produktionsskole	Politisk forankret i kommunens Beskæftigelses- og Socialforvaltning Ledelsesmæssigt forankret i Behandlerhuset Vest	ES: 7 forløb / 36 deltagere PS: 8 forløb / 39 deltagere

I de fleste af projektkommunerne har flere skoler været involveret.

4. Projektets målgruppe

Projektets målgruppe er unge, der er indskrevet på en erhvervsskole eller en produktionsskole, og som har et problematisk forbrug af hash, dvs. et forbrug der ikke er behandlingskrævende.

En del af disse unge kan samtidig have et problematisk forbrug eller misbrug af fx alkohol, kokain, amfetamin og ecstasy. En ung i denne målgruppe kan typisk have:

- haft et stort forbrug af hash i en længere periode.
- prøvet at ryge hash første gang i 12-15 års alderen.
- været i grupper af unge, hvor hash fylder meget.
- prøvet at stoppe eller reducere sit forbrug.
- haft både positive og negative oplevelser med hash.

Følgende grupper er ikke inkluderet i projektets målgruppe:

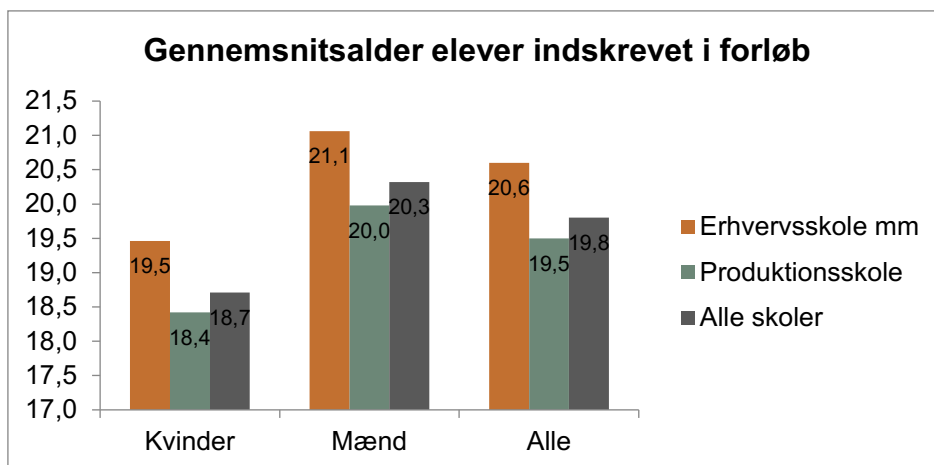
- Unge med et eksperimenterende forbrug af rusmidler.
- Unge der alene har et problematisk forbrug eller misbrug af alkohol.
- Unge der har et alvorligt misbrug eller har udviklet afhængighed af stoffer og alkohol.
Hvis projektet møder unge med et behandlingskrævende misbrug, skal de hjælpes videre til relevant behandlingstilbud.

I det omfang, gruppelederne undervejs i gruppeforløbet har identificeret, at der var optaget unge med ovenstående udfordringer, blev det vurderet, dels om den unge skulle fortsætte i gruppeforløbet, dels om der var behov for brobygning til et decideret misbrugsbehandlingstilbud.

4.1. Deltagernes profil

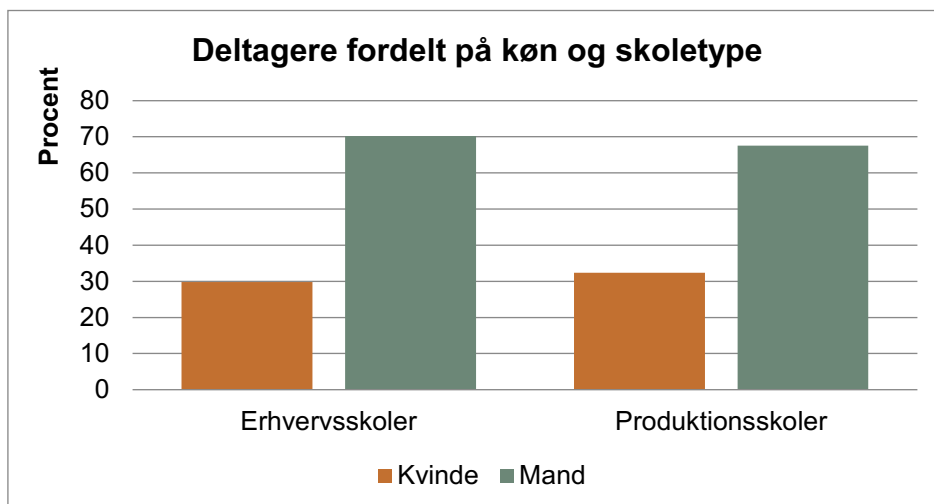
Der har ikke været nogen aldersmæssig afgrænsning af målgruppen, udover den som naturligt følger af, at der er tale om elever på en produktions- eller erhvervsskole. Den yngste deltager er 16 år, og den ældste er 31 år. Langt hovedparten er mellem 18 og 20 år, og gennemsnitsalderen er 19,8 år. De kvindelige deltagere er lidt yngre, end mændene, og eleverne fra produktionsskolerne er lidt yngre, end dem fra erhvervsskolerne. Gennemsnitsalder for deltagerne fremgår af nedenstående graf:

Figur: Gennemsnitsalder på tværs af skoletype

På både erhvervsskolerne og produktionsskolerne har der været en overvægt af mænd i projektet. Det viser nedenstående graf:

Figur: Andelen af mænd og kvinder i projektet

På erhvervsskolerne var 70 pct. mænd, mens 68 pct. af deltagerne i forløbene var mænd på produktionsskolerne.

4.2. Målgrufforskydning

I forhold til den oprindeligt formulerede målgruppedefinition, jf. ovenstående, skete der i flere projektkommuner en målgrufforskydning gennem projektperioden. Flere af de deltagende kommuner giver udtryk for, at de har inddraget unge med behandlingskrævende misbrug i gruppeforløbene, hvilket der var flere årsager til:

- Det viste sig vanskeligt at rekruttere et tilstrækkeligt antal unge fra målgruppen.

- Målgruppen forekom uklar for flere gruppeledere, særligt indledningsvis i projektperioden.
- Målgruppen var ifølge flere gruppeledere ikke-eksisterende.

5. Metodebeskrivelse

I dette kapitel præsenteres indledningsvis den model, som er afprøvet i projektperioden, samt projektets forandringsteori. Herefter skitseres de aktiviteter, som er iværksat for at understøtte implementeringen. Kapitlet afsluttes med en præsentation af evalueringsdesignet, der både rummer en implementeringsevaluering og en evaluering af resultaterne for målgruppen.

5.1. Gruppeforløbsmodellen

Som tidligere beskrevet er projektet inspireret af et samarbejde mellem Københavns Kommunes misbrugsbehandlingstilbud for unge, U-turn, samt fire københavnske produktionsskoler, der i fællesskab har udviklet en gruppeforløbsmodel til unge med hashproblemer⁹.

En central del af modellen er gruppeforløbene. Generelt kan fordelene ved gruppetilbud være gensidig identificering af problemstillinger, fælles udarbejdelse af løsningsstrategier, gensidig støtte, genkendelse og almengørelse samt træning i at indgå i støttende sociale netværk. Gruppeforløbet strækker sig over 7-8 sessioner af 2-3 timers varighed, hvor der er et gennemgående fokus på rusmiddelbrug og de sociale og personlige problemstillinger, der ofte er forbundet med et overforbrug af rusmidler. En væsentlig del af gruppeforløbene er at der skabes tillid mellem gruppemedtagerne, hvorfor der er tale om lukkede grupper.

Gruppelederne vurderer løbende, hvilke temaer der optager de unge, og tilpasser indholdet på møderne derefter. Dog er der fire temaer, som er relevante og betydningsfulde for alle gruppeforløb, og som derfor skal indgå. De fire skal-temaer er:

- De unges egne rusmiddelhistorier.
- Forældretema: Hvordan den unge taler med sine forældre om forbruget af rusmidler.
- Stofedukation: Rusmidlers virkning og konsekvenser.
- Trickbank: Tips og tricks til reduktion af - og ophør med - hashrygning.

I det følgende vil de fire skal-temaer blive gennemgået kort.

⁹ Se nærmere beskrivelse af dette forsøg på fire produktionsskoler i København i "Hashgrupper på ungdomsuddannelser", Susanne Pihl Hansen 2011.

- *De unges egne rusmiddelhistorier*

Formålet med de unges egne rusmiddelhistorier er at øge gruppedeltagernes selvindsigt og selvforståelse for deres situation. Endvidere skal metoden medvirke til at skabe tillid mellem de unge via det indblik og personlige kendskab, som de får til hinanden gennem historierne. Slutteligt er det også et mål, at metoden skal give gruppelederne værdifuld viden om hver enkelt gruppedeltager.

- *Forældretema*

Formålet med forældretemaet er at forbedre dialogen mellem målgruppen og deres forældre – en dialog der ofte er negativ og præget af problemer. En forbedret kommunikation mellem de unge og deres forældre betyder færre skænderier og en mindre stresset og konfliktfyldt hverdag. Gruppelederne kan frit vælge, hvordan emnet tages op alt afhængigt af gruppens sammensætning, dynamik og erfaringer med forældre-kommunikationen.

- *Stofedukation*

Formålet med stofedukation er at øge og korrigere de unges viden om rusmidlernes virkning på kort og lang sigt. Ved at give de unge viden og indsigt i stofferne kan man forebygge yderligere/eskaleret forbrug og give dem bedre mulighed for at træffe kvalificerede valg i forhold til brug af rusmidler. Det er vigtigt at komme omkring viden og fakta om hash – og eventuelle andre stoffer, som optager de unge i gruppen.

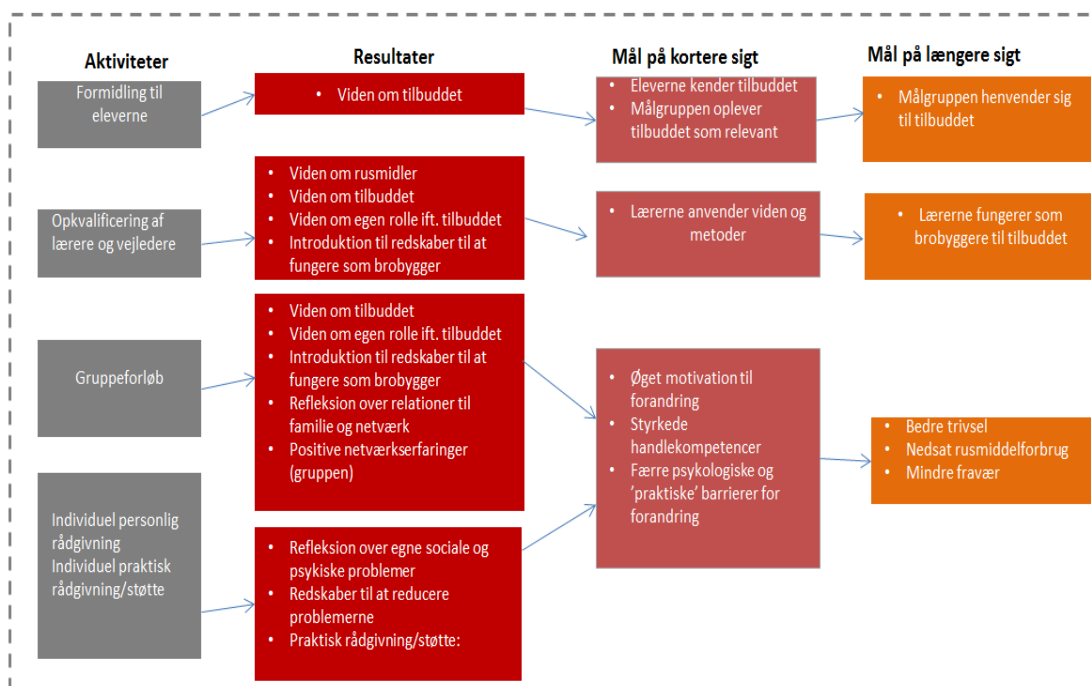
- *Trickbanken*

Formålet med *trickbanken* er at frembringe og vise så mange forandringsstrategier (i forhold til reduktion og rygestop) som muligt ved hjælp af de unges egne erfaringer og idéer.

Yderligere beskrivelser af indsatsen fremgår af forløbsbeskrivelsen i bilaget.

5.2. Forandringsteori

Antagelserne bag modellen fremgår af nedenstående forandringsteori fra projektet:

Et væsentligt element i at opnå viden om, hvorvidt modellen virker, som den skal, er, om gruppelederen er tro mod modellen. Det betyder, om de i vid udstrækning sørger for at følge grundelementerne i modellen. I evalueringsdesignet er der ikke udviklet systematiske variable, der vurderer projekternes fidelitet overfor modellen – altså om gruppelederne følger modellen. Men ud fra netværksmøder i projektet, kvalitative interviews og afsluttende statusrapporter fra kommunerne, vurderer de selv, at de i høj grad har været tro mod modellen. Evalueringens resultater skal imidlertid tages med forbehold for, at dette ikke er undersøgt systematisk.

5.3. Aktiviteter i projektet

Projektet har været inddelt i tre faser, som har været igangsæt for at understøtte implementering af modellen:

1. Opkvalificeringsfasen, hvor projektkommunerne blev introduceret til modellen.
2. Implementeringsfasen, hvor modellen blev implementeret og evalueret og afslutningsvis justeret af Socialstyrelsen.
3. Afprøvningsfasen, hvor den justerede model blev afprøvet i projektkommunerne.

I opkvalificeringsfasen bidrog Socialstyrelsen til udviklingen og introduktionen af det elektroniske registreringsredskab Rambøll Results. Ligeledes afholdt Socialstyrelsen to opkvalificeringsdage for nøgleaktører fra projektkommunerne. Dagene bestod af en forandringsteoriworkshop og et oplæg om modellen. I implementeringsfasen blev der afholdt interviews med gruppeledere, således at det blev sikret, at alle projektkommuner havde

implementeret modellen korrekt. I løbet af de forskellige faser har Socialstyrelsen afholdt tre netværksmøder for projektkommunernes nøgleaktører.

5.4. Evalueringsdesign

I dette afsnit beskrives evalueringsdesignet, der metodisk er designet som en før- og eftermåling. Den type design belyser, om modellen har den tilsigtede virkning for de unge, både i forhold til trivsel, antal dage med ulovligt fravær og indtagelse af cannabisprodukter. Evalueringen kan derfor deklareres med C, jf. Socialstyrelsens Vidensdeklaration. Derudover består evalueringen af en implementeringsevaluering, som belyser, i hvor høj grad modellen er implementeret succesfuldt. Evalueringen er altså todelt – dels består den af en implementeringsevaluering, der vurderer, om metoden er gennemført korrekt. Dels består den af en evaluering på brugerniveau, der vurderer, om modellen har en positiv påvirkning af de unge, som deltager i et gruppeforløb. Evalueringen kan dermed give vigtig viden i forhold til en fremtidig anvendelse af den afprøvede model og metode.

5.4.1. Implementeringsevaluering

Succesfulde sociale indsatser er ofte betinget af en succesfuld og effektiv implementering. I en effektiv implementering er det essentielt, at en række ydre faktorer er på plads. Derfor undersøges det i implementeringsevalueringen, hvilke faktorer der har haft indflydelse på implementeringen af modellen. Implementeringsevalueringen er særlig relevant i dette projekt, eftersom det er igangsat for at afprøve, om modellen kan videreføres i erhvervsskoleregion. Evalueringen bygger på interviews i implementeringsfasen, da disse kan give indikationer på forskellige implementeringsbarrierer. Derudover er der gennemført en række senere kvalitative interviews med skoleledere, projektledere og gruppeledere, hvor de har haft mulighed for at reflektere over implementeringen af metoden, samt de generelle erfaringer de har gjort sig i processen.

Temaer i interviews har været:

- Rekruttering af gruppedeltagere
- Samarbejde med skolen vedrørende visitation
- Opbakning fra skoleledelse til projektet
- Opbakning fra medarbejdere til projektet
- Skolens generelle rusmiddelpolitik
- Generelt samarbejde mellem gruppeledere og lærere samt ledere
- Eventuel sammenhæng mellem implementeringsbarrierer og skoletype

5.4.2. Evaluering på brugerniveau

Udover implementeringsevalueringen er der gennemført en før- og eftermåling af de unge på en række centrale variable, altså en evaluering på brugerniveau¹⁰. Deltagerne i gruppeforløbene blev så vidt muligt registreret tre gange: Ved indskrivning i projektet, ved gruppeforløbets afslutning samt 3 måneder efter afslutning. Registreringen foregik i registreringssystemet Rambøll Results og blev foretaget af gruppelederne.

Disse registreringer består af:

- Baggrundsvariable (køn, alder)
- Forbrug af rusmidler
- Trivsel
- Selvrapporteret ulovligt fravær

Til at vurdere de unges trivsel anvendes WHO-5, der er et mål for trivsel. Det består af fem spørgsmål om, hvordan den unge har følt sig tilpas i de seneste to uger. WHO-5 måler graden af positive oplevelser og kan anvendes som et mål for personers generelle trivsel eller velbefindende. Det er simpelt at anvende og indgår som ét af Socialstyrelsens validerede instrumenter til brug for måling og evaluering. På baggrund af de registrerede kvantitative data er det således muligt at undersøge, hvorvidt gruppeforløb har haft effekt for de unge i form af rusmiddelreduktion/ophør samt for den unges trivsel samt fastholdelse af uddannelse.

For at få et mere dybdegående brugerperspektiv i evalueringen af modellen, blev der også gennemført fokusgruppeinterview med udvalgte gruppedeltagere. Fokusgrupper er valgt, for at gruppedeltagerne i fællesskab kan reflektere over erfaringerne med gruppen, metoderne samt visitations- og rekrutteringsprocedurer. Derudover er fokusgrupper valgt, idet det kan virke mindre intimiderende at tale om rusmiddelbrug sammen med de andre gruppedeltagere frem for alene i enkeltinterviews.

Temaer i fokusgruppeinterviews:

- Runde hvor gruppedeltagerne fortæller kort om sig selv.
- Visitation og rekruttering: Hvordan hørte gruppedeltagerne om tilbuddet? Hvad fik dem til at deltage? Ideer til hvordan man kunne tiltrække flere unge?
- Forventninger til det at være i en gruppe? Erfaringer: Hvad er godt og skidt ved gruppen, frem for fx individuelle samtaler?
- Placering på skolen: Hvad betyder det? Fordele og ulemper?
- Gruppeforløbets temaer. Er der noget særligt indhold, der kunne være mere eller mindre af? Noget der har manglet?
- Hvordan er man en god gruppeleder?
- Gruppeforløbets længde. Opfølgning. Hvordan var det at stoppe i gruppen? Gav det problemer?

Hvad har det betydet for jer at være i et forløb? Hvad er blevet bedre? Noget der er blevet værre?

Datakilder	Dataindsamling	Respondenter	Formål
Resultater på brugerniveau	Selvrapporterende spørgeskema & fokusgruppe interviews	Alle deltagere i gruppeforløb	Virker behandlingen?
Implementerings-evaluering	Kvalitative interviews & netværksmøder	Gruppeledere, projektledere og skoleledere	Hvilke ydre faktorer påvirker metodens virkning?

6. Drivkræfter og barrierer i implementeringen af modellen

Undervejs i projektet har der været en række drivkræfter og barrierer i implementeringen af modellen. Nedenfor præsenteres en række centrale punkter, hvor der er identificeret drivkræfter og barrierer i afprøvningen. Disse drivkræfter og barrierer er væsentlige at holde sig for øje forud for, at modellen igangsættes.

6.1. Ledelsesopbakning er centralt i arbejdet med modellen

Ledelsesopbakning er centralt, når der ønskes en succesfuld implementering af en social indsats. Hvis ledelsen understøtter implementeringen af modellen, fx ved at kommunikere det i organisationen og sørge for, at der ikke er en fordømmende rusmiddelpolitik på skolen, vil sandsynligheden for en succesfuld implementering øges markant.

Ledelsen skal sikre opbakning i organisationen

Ledelsesopbakning kan komme til udtryk ved, at det sikres, at brug af modellen ikke blot er en ledelsesmæssig beslutning. Det skal derimod kommunikeres tydeligt i organisationen, således alle internt i organisationen kender til projektet og kan videreformidle det. Hvis eksempelvis lærerne ikke inddrages i den proces, således at de er informeret om indsatsen og kan videreformidle den, besværliggøres rekrutteringsprocessen, eftersom første led i rekrutteringsprocessen er, at lærerne kan spotte de unge, der potentielt er i målgruppen. Flere gruppeledere peger på manglende ledelsesopbakning på flere erhvervsskoler, hvilket kommer til udtryk ved, at der er dårlig eller manglende kommunikation mellem tilbuddet og skolen. Et eksempel på dette er, at når der forsøges at lave aftaler/afholde møder med lærere og skoleledere, opleves det, at afdelingslederen ikke svarer.. Omvendt fortæller flere gruppeledere, at ledelserne på produktionsskolerne har sørget for at videreformidle budskabet om indsatsen. Her har flere skoleledelser sørget for opbakning til tiltaget og derigennem påvirket rekrutteringen i positiv retning. Ifølge gruppelederne er det derfor essentielt, at ledelsen sikrer opbakning i organisationen, inden de siger ja til at iværksætte indsatsen.

Ledelsen skal bakke op om markedsføringen

En succesfuld og effektiv markedsføring af indsatsen på skolerne skal sikre, at den udbredes, og at eleverne kender til tiltaget. Her er det igen afgørende, at skoleledelserne er samarbejdsvillige og handlekraftige. Gruppelederne fortæller, at ledelserne på produktionsskolerne er mere samarbejdsvillige end på erhvervsskolerne, hvilket kommer til udtryk ved, at de konsekvent og hurtigt har udsendt nyhedsbreve, ligesom de har bakket op om

grubeledernes markedsføring af indsatsen på skolerne. Omvendt fortæller flere grubeledere, at der på erhvervsskolerne ikke er samme samarbejdsvillighed omkring markedsføring af indsatsen – tværtimod. Her har det været en udfordring, at der hos skoleledelsen er en frygt for at blive stemplet som en 'hashskole'. Derfor tillod ledelsen i en enkelt projektkommune eksempelvis ikke en særlig tydelig markedsføring af indsatsen. På en skole var det således ikke tilladt for grubelederne at lægge et 'banner' op på skolens hjemmeside, som ellers skulle markedsføre gruppetilbuddet. En anden skole var presset på elevtal og kæmpede mod "dårlige historier" om druk blandt eleverne. Angsten for stigmatisering og dårligt ry hos ledelsen besværliggjorde dermed udbredelsen af projektet på flere erhvervsskoler, hvilket er en barriere for implementeringen af modellen.

Ledelsen skal adressere en velfungerende og kendt rusmiddelpolitik

I arbejdet med rusmidler er det afgørende, at skolerne har en kendt og aktiv rusmiddelpolitik, som både elever og lærere kender til. Succesfulde rusmiddelpolitikker kan være med til at sætte problematikken på dagsordenen og aftabuisere emnet. Derfor var det en udfordring, at flere skoler i starten af projektet slet ikke havde en politik – og i det omfang, de havde, blev den ikke praktiseret.

Det er også en barriere for implementering af modellen, hvis rusmiddelpolitikken bliver for sanktionerende, som flere af grubelederne oplevede. Et tilbud nævner fx, at det var et stort problem, at eleverne frygtede at blive smidt ud af skolen, hvis de fortalte deres lærer, at de røg hash. Trusler om udsmidning, razziaer og urinprøver kan bevirke, at eleverne er bange for at deltage i grupper, da de frygter udsmidning. En sådan nultolerance-politik har vist sig vanskelig at gennemføre samtidig med en vellykket implementering af modellen. En grubeleder har desuden oplevet, at elever er blevet smidt ud, mens de er gået i grupperne, uden at grubeleder fik besked herom. Hvis modellen skal fungere optimalt, er det derfor vigtigt, at rusmiddelpolitikken på skolen ikke bliver for sanktionerende og fordømmende, da den i så fald bliver en barriere.

Ledelsesopbakning er altså centralt i arbejdet med modellen, da den kan sikre, at der er opbakning internt i organisationen, ligesom en effektiv markedsføring af tilbuddet ikke bremses. Omvendt kan manglende ledelsesopbakning være en barriere, idet de relevante aktører ikke får den nødvendige viden, hvilket besværliggør bl.a. rekruttering.

6.2. Lærernes opbakning har betydning for implementeringen af modellen

Lærerne kan have en positiv indvirkning på arbejdet med modellen. Projektet har vist, at der er forskel på, hvorvidt lærerne ser deres opgave som en rent faglig opgave, eller hvorvidt de også ser det som deres opgave at bidrage til at løse elevernes sociale udfordringer. Det forbedrer

samarbejdsrelationerne mellem lærerne og gruppelederne, hvis der er en erkendelse og forståelse for, at skolerne også har et ansvar for at løfte de sociale udfordringer.

Den rette kultur hos lærerne er en drivkraft for implementering

På produktionsskolerne har lærerne generelt været imødekommende overfor gruppelederne, ligesom de har udtrykt reelt ønske om at bidrage til, at projektet er lykkedes. Mere specifikt har gruppelederne fx generelt følt sig velkomne på produktionsskolerne og haft gode relationer med lærerne. Det fortælles, at lærerne på produktionsskolerne har den indstilling, at en del af deres opgave er en socialfaglig opgave. På erhvervsskolerne fortælles en anden historie af gruppelederne. Således beskrives mange af lærerne på erhvervsskoler at have den grundlæggende holdning, at de ikke skal tage sig af sociale problemer relateret til deres elever. Ifølge flere af gruppelederne er følgende citat udtryk for en grundholdning blandt de fleste lærere på erhvervsskolerne:

"Jeg skal ikke tage mig af et socialt problem også. Det her det er fandeme ikke noget socialkontor, det er en skole. Hvis du har et problem, må du gå et andet sted hen."

Det er mange af erhvervsskolelærernes oplevelse, at projektet rammer forkert og burde høre til i folkeskolen, hvor man i højere grad har et socialt ansvar for eleverne.

En anden udfordring er, at enkelte lærere ikke har opfanget, at nogle elever har et problem med rusmidler. Således siger en gruppeleder følgende:

"Lærerne er meget naive, for de tror ikke, at der er nogen af eleverne, der ryger hash, hvilket ikke er sandt."

Gruppeledere fortæller endvidere, at adskillige lærere på erhvervsskolerne har den opfattelse, at indsatsen leverer et tilbud til eleverne, som lærerne selv kan varetage.

En del lærere oplever således at tilbuddet "blander sig" i deres arbejde. Ifølge en gruppeleder har en lærer fx sagt følgende om tilbuddet:

"Hvad skal I her? Vi skal bare have narkohundene ind". – lærer på erhvervsskoles holdning til tilbuddet.

Lærerne på erhvervsskolerne føler ikke, de har del i tilbuddet. Og flere af dem betvivler og mangler respekt for gruppeledernes faglighed, beretter gruppelederne. Derudover fortælles det, at en anden gruppering af lærere har berøringsangst med området, eftersom de er bange for at arbejde med noget, der er udenfor deres kompetenceområde. Den manglende anerkendelse af gruppeledernes faglighed gav endvidere et 'iskoldt' samarbejde mellem dem og lærerne, fortæller en af gruppelederne. Vedkommende oplevede eksempelvis, at vedkommende blev

holdt ude og ignoreret i frokostpausen på en erhvervsskole. Efter fem måneder på erhvervsskolen var vedkommende ifølge eget udsagn således stadig *'en flue på væggen'*, hvilket gjorde det hårdt at komme på skolen. Derimod oplevede vedkommende en helt anden imødekommenhed, når der blev spist frokost på produktionsskolen, hvor vedkommende oplevede sig som en reel og fuldgyldig del af lærergruppen.

I forhold til lærernes betydning for implementering af modellen peger evalueringen på, at "kulturen" blandt lærerne på erhvervsskolerne generelt har været en barriere for implementeringen af modellen, mens den socialvenlige kultur blandt lærerne på produktionsskolen generelt har været en drivkraft. Samtidig er det en væsentlig drivkraft for implementering, at samarbejdsklimaet mellem lærere og gruppeledere er velfungerende, eftersom lærerne ofte kender eleverne bedst.

Lærerne skal visitere de unge til tilbuddet og have tiden til at tage sig af sociale udfordringer
Som beskrevet tidligere er lærerne en vigtig del af en succesfuld implementering af modellen, ikke mindst fordi de ofte er første led i rekrutteringen af elever. Derfor er det en drivkraft for modellen, hvis lærerne også har tiden til at løfte et socialt ansvar for eleverne og dermed ikke kun fokuserer på det faglige. Omvendt kan det være en barriere, hvis de ikke har tiden til det. I den forbindelse nævnes det i nogle projektkommuner, at det er deres oplevelse, at der er en stor arbejdsbyrde på lærerne på erhvervsskolerne. Denne byrde gør det svært for dem at gå aktivt ind i de unges sociale behov, ligesom det kan være svært at rumme de unges rusmiddelproblemer. Det er flere gruppelederes oplevelse, at prioriteringen af faglighed og nedprioritering af socialt ansvar er skærpet efter erhvervsskolereformen, herunder at lærernes fokus på det faglige er nødvendigt for dem pga. tidspres. På en af erhvervsskolerne deltog lærerne kun i en opkvalificerende workshop, fordi de var tvunget til det – ellers var det nedprioriteret pga. andre arbejdsopgaver. En gruppeleder opsummerer på følgende vis:

"Ud fra hvad de siger, og hvad man ser, når man er ude, så har de alle sammen en kæmpe arbejdsbyrde, og de har ikke overskud til at tænke på eller se en ung med et problematisk forbrug."

Alt i alt er lærernes opbakning til indsatsen altafgørende for en optimal implementering af modellen. Hvis ikke de anerkender, at nogle elever har udfordringer med rusmidler, og hvis ikke de anerkender, at indsatsen har nogle kvaliteter, der kan gavne de unge, har implementeringen af modellen svære kår. Lærernes opbakning er derfor en drivkraft, mens manglende opbakning er en stor barriere.

6.3. Organisatoriske forhold, der beforder implementering

Skolestørrelse har betydning for rekruttering

Selvom det umiddelbart kunne forventes, at en stor skole ville øge potentialet for rekruttering af elever til indsatsen, fortæller flere gruppeledere, at en stor skole gør det vanskeligt at rekruttere elever. Gruppeledere peger bl.a. på, at en stor skole gør det sværere at informere og engagere alle lærere i indsatsen – især hvis der også er flere ledere og mange selvstyrende enheder. En stor skolestørrelse bevirker også, at gruppelederne ikke på samme vis kan inddrages i de daglige aktiviteter med eleverne, hvilket svækker relationen mellem gruppeledere og elever. På de mindre produktionsskoler har gruppelederne en tættere relation til eleverne, idet gruppelederne inddrages i de daglige aktiviteter og derfor har bedre mulighed for at lære eleverne at kende. På de store erhvervsskoler er gruppelederne i højere grad udefrakommende og har ikke på samme måde mulighed for at opbygge en personlig relation til eleverne. En gruppeleder fra en projektkommune omtaler udfordringen således:

”Det er op ad bakke, at skolen er så stor. Det er ikke koordineret, og det er en kæmpe skole, som man kan drukne i.”

En for lille skole udgør imidlertid også en barriere, idet potentialet for at rekruttere elever af naturlige årsager mindskes.

Fysisk placering af gruppeleder på skolen er vigtigt

Den fysiske placering af gruppelederen kan også være en udfordring, hvilket i særdeleshed kommer til udtryk på erhvervsskolerne. Hvis gruppelederne fx har et lokale meget langt væk fra klasserne, så kan det betyde, at de mister synlighed på skolen. Netop synlighed er meget vigtig – både for at skabe bevidsthed om indsatsen blandt elever og lærere, arbejde med holdninger til hash samt for at skabe kendskab til sig selv som gruppeleder overfor mulige deltagere blandt eleverne. I en af projektkommunerne er det særligt en udfordring, eftersom gruppelederens lokale ikke fysisk befinder sig på skolen. Omvendt fortælles der om en erhvervsskole, hvor synligheden har gavnet. Her har lærerne ringet til gruppelederen og kan se, hvordan hun kan hjælpe dem. Synligheden har betydet, at gruppelederen introducerer nye lærere for indsatsen, hvilket også er med til at afstigmatisere brug af hash blandt elevgruppen. Den fysiske placering er altså vigtig for, at indsatsen kan fungere. Det er derfor en barriere for implementeringen af modellen, hvis den fysiske placering ikke er på skolen.

Skoleforløbenes længde må ikke blive for korte

Varigheden på skoleforløbene kan også være en udfordring, fortæller flere gruppeledere. Fx er nogle af skoleforløbene på 10 uger, hvorefter eleverne starter praktikforløb – ofte langt væk fra skolen og gruppeforløbene. Dette kan bevirke, at de elever, der er i korterevarende skoleforløb

eller er på vej i praktik, ikke kan benytte sig af tilbuddet. Flere gruppeledere fortæller videre, at den udfordring er blevet skærpet efter erhvervsskolereformen, eftersom der nu er flere 10-ugers grundforløb på skolerne.

6.4. Interne forhold i modellen/projektet

Målgruppedefinitionen kan være en barriere

Målgruppedefinitionen i projektet – ”unge med et problematisk forbrug af hash” – har ifølge gruppelederne været en barriere for implementeringen af modellen. For det første er der blandt gruppelederne tvivl om, hvilke unge målgruppen indeholder. En gruppeleder påpeger fx, at alle de unge, der har været i deres grupper, har et misbrug (et misbrug med negative konsekvenser for den unge), og ikke ”blot” et problematisk forbrug. Gruppelederen mener, at de unge ville være blevet tilbudt et egentligt behandlingstilbud, hvis de havde henvendt sig på misbrugsbehandlingscentret. I relation til dette påpeger en gruppeleder også, at projektets målgruppe reelt er ikke-eksisterende, idet målgruppens forbrug - hvis det ikke skulle være behandlingskrævende - skulle ligge på et leje, hvor de både kan passe skole, venner og familie uden problemer. Det nævnes også, at denne målgruppe sandsynligvis ikke oplever at de har et problem – og derfor ikke ønsker hjælp. En anden gruppeleder, der havde problemer med at rekruttere unge, valgte derimod at henvise de unge med et misbrug direkte videre til misbrugscenteret. En tredje gruppeleder nævner, at grupperne kan bruges som motivation til reel behandling i misbrugscentret. Målgruppedefinitionen bliver derudover yderligere kompliceret af, at det kan være meget svært både for gruppelederen og den unge at vurdere, hvorvidt den unge har et behandlingskrævende misbrug, da dette ofte er noget der viser sig og går op for begge parter i løbet af gruppeforløbet.

7. Resultater på brugerniveau

Kapitlet beskriver projektets resultater og sammenholder dem med de mål, der blev sat forud for igangsættelsen af indsatserne. Der var tale om følgende mål:

- Mindst 70 pct. af de unge i tilbuddet gennemfører hele forløbet.
- Mindst 70 pct. af de unge har reduceret deres rusmiddelforbrug betydeligt/er ophørt.
- Mindst 60 pct. af de unge, der gennemfører forløbet, oplever en større trivsel i forhold til skolegang og hverdag.

Der ses i det følgende på rekrutteringen af elever til forløbene på tværs af skoletype, gennemførelsesrate, udvikling i forbrug af rusmidler, fravær og trivsel. Som følge af de implementeringsbarrierer, der er beskrevet i foregående kapitel, har der i projektperioden været indskrevet knap halvdelen af det antal unge i gruppeforløb, kommunerne havde forventet i deres ansøgninger til puljen. Til gengæld har langt hovedparten af de elever, som er påbegyndt forløbet, gennemført det som planlagt, og de har oplevet betydelige effekter af forløbet, uanset om der er tale om en erhvervsskole eller produktionsskole. De overordnede resultater for projektet kan opsummeres på følgende vis:

- 82 pct. af de unge i tilbuddet gennemfører hele gruppeforløbet.
- 62 pct. af de unge har reduceret deres hashforbrug betydeligt¹¹.
- 26 pct. af de unge er helt stoppet med at ryge hash.
- 75 pct. af de unge, der gennemfører forløbet, oplever en større trivsel i forhold til skolegang og hverdag.

De forventede resultater på brugerniveau for projektet er således generelt opfyldt. På denne baggrund kan det konkluderes, at modellen virker for de unge, som bliver indskrevet i et gruppeforløb.

7.1. Deltagere i indsatsen og gennemførelsesrate

I projektet har der været en overvægt af mænd og en overvægt af elever på produktionsskoler. Det ses i tabellen nedenfor:

Tabel: Antal elever indskrevet i forløb

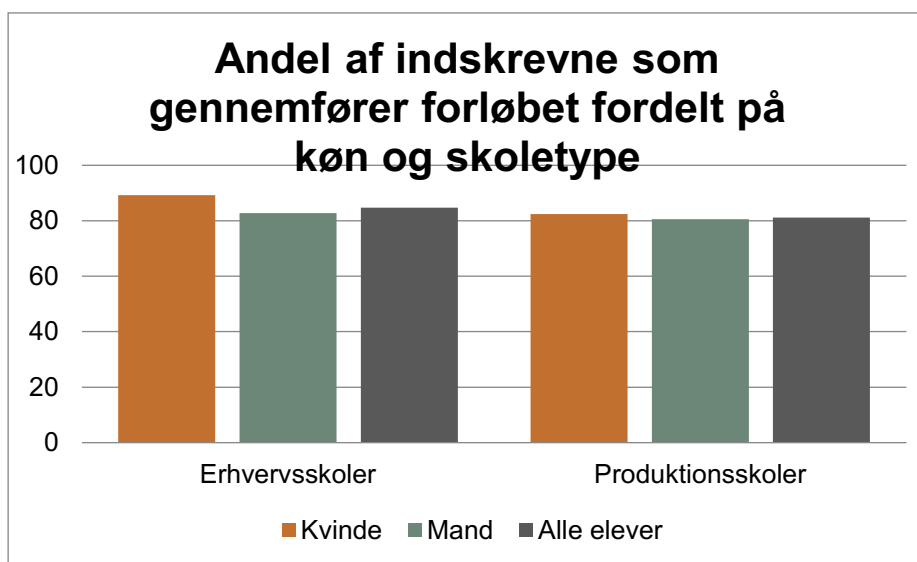
Antal indskrevet i forløb	Kvinde	Mand	I alt
Erhvervsskoler	37 (29 pct.)	87 (32 pct.)	124 (31 pct.)
Produktionsskoler	91 (71 pct.)	190 (68 pct.)	281 (69 pct.)
Alle skoler	128(100pct.)	277 (100 pct.)	405 (100 pct.)

¹¹ Betydelig reduktion i forbruget er her defineret som minimum en halvering af antallet af dage med forbrug af hash i seneste måned, inklusiv dem som har reduceret til 0 dage.

Der har i projektperioden været indskrevet 405 elever i gruppeforløb, hvilket er knap halvdelen af det, kommunerne havde forventet i deres ansøgninger til puljen. Det fremgår desuden af tabellen, at der har været markant flere elever indskrevet på produktionsskolerne (69 pct. af deltagerne), hvilket primært skyldes de implementeringsbarrierer på erhvervsskolerne, der er beskrevet i forrige kapitel.

Langt hovedparten af de elever, som er påbegyndt forløbet, har gennemført det som planlagt. Nedenstående tabel viser en oversigt over, hvor stor en andel af eleverne i projektet på tværs af skoletype, der har gennemført gruppeforløbet.

Figur: Gennemførelsesrate på tværs af skoletype

Af de 281 elever, som har deltaget i forløb på en produktionsskole, har 81 pct. gennemført forløbet, mens det gælder 85 pct. af eleverne, der har deltaget i forløb på erhvervsskolerne. Samlet set gennemfører 82 pct. af eleverne gruppeforløbet, hvorfor projektets mål, om at 75 pct. af eleverne gennemfører gruppeforløbet, er nået. Der ses desuden ikke nævneværdig variation på tværs af skoletype, eftersom 85 pct. af eleverne på erhvervsskolerne og 81 pct. af eleverne på produktionsskolerne gennemfører gruppeforløbet.

Det kan desuden nævnes, at der kan spores bedre resultater for den gruppe, som gennemfører, end for dem som frafalder undervejs¹². Men også de elever, som ikke har gennemført gruppeforløbet¹³, har generelt gennemgået en positiv udvikling, selvom det ikke er på samme niveau, som dem der har gennemført.

¹² Resultater visualiseres ikke i rapporten

¹³ Der er 72 elever som er registreret som frafaldet og der findes derfor ikke data fra afslutningen af deres forløb, men der er holdt opfølgningssamtaler med 38 af dem tre måneder efter gruppeforløbet blev afsluttet.

7.2. Udvikling i forbrug af rusmidler, trivsel og fravær

Et centralt mål for projektet var, at de unge, der deltog i gruppeforløbene, reducerede deres forbrug af rusmidler, mindskede ulovligt fravær og fik forøget trivsel. Nedenfor ses den gennemsnitlige udvikling fra indskrivning til afslutning på gruppeforløbet og til opfølgning tre måneder efter for de elever, som har gennemført gruppeforløbet.

Tabel: Deltagernes progression i projektet

Udvikling i rusmidler, trivsel og fravær	Indskrivning	Afslutning	Opfølgning
Dage med forbrug af hash mv. seneste 30 dage	14,9	7,2	6,1
Dage med forbrug af mere end ét illegalt stof (alle stoffer inkl. hash)*	3,8	1,1	1,2
Dage med ulovligt fravær seneste 14 dage	1,9	0,9	0,8
Trivselsscore (WHO5)	52,5	71	72
Antal elever - Gennemførte	333	333	290

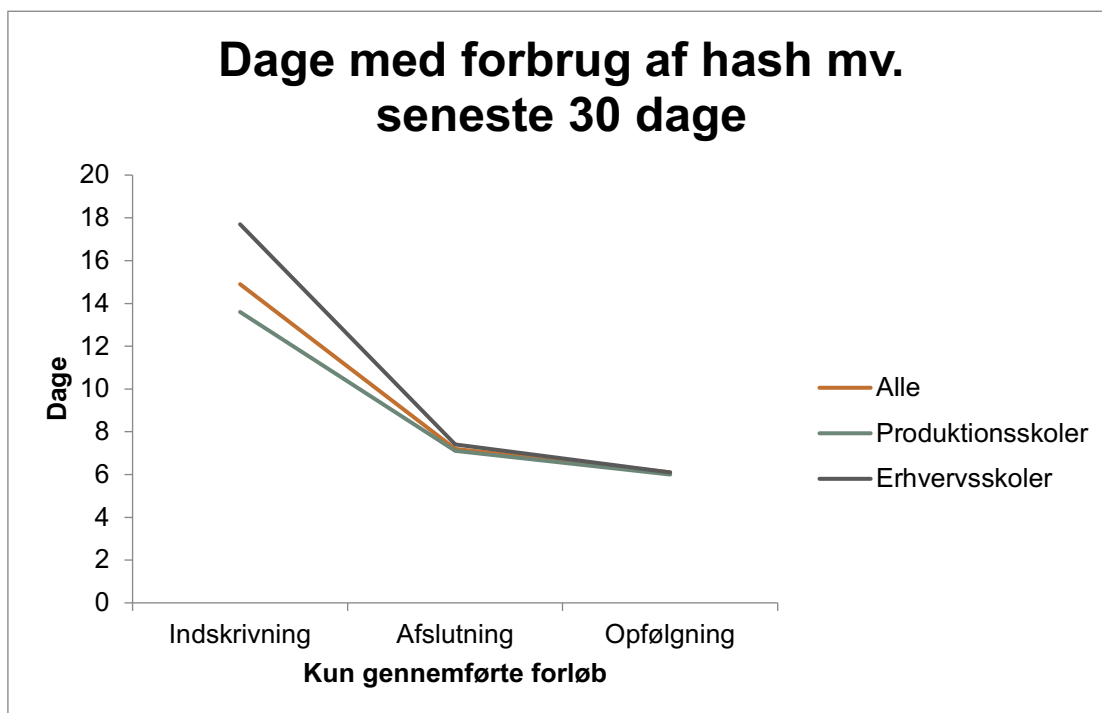
* Gennemsnit er for de 146 elever, som har gennemført forløbet, og som ved indskrivning, afslutning og/eller ved opfølgning har angivet at have haft et forbrug af mere end ét stof om dagen. 229 elever har ikke haft et forbrug af mere end ét illegalt stof de seneste 30 dage, medtages disse i beregningen falder tallene til ca. det halve.

Som det ses, er der – hvis man sammenholder både deltagerne på produktionsskolerne og erhvervsskolerne, betydelige effekter at spore. Både forbruget af hash de sidste 30 dage, samt det ulovlige fravær de sidste 14 dage, er mere end halveret, efter de har afsluttet forløbet. Det ses ligeledes, at elevernes gennemsnitlige trivsel er markant forbedret.

Udviklingen i hashforbruget hos de unge

De gode resultater kan også spores på tværs af skoletype. Nedenstående graf illustrerer udviklingen i de unges forbrug af hash de seneste 30 dage på både erhvervsskoler og produktionsskoler.

Figur: Dage med forbrug af hash de seneste 30 dage på tværs af skoletype

På erhvervsskolerne har eleverne gennemsnitligt haft et forbrug af hash 18 ud af 30 dage ved indskrivningen i gruppeforløbet. Ved afslutningen er det forbrug mere end halveret. Selvom eleverne på produktionerne ikke har oplevet en lige så markant reduktion, er der også betydelige effekter her, idet de går fra gennemsnitligt 14 dage til gennemsnitligt 6,1 dage med et forbrug af hash. På begge skoletyper ses desuden, at forbruget falder yderligere ved opfølgningen. Der er dermed betydelige effekter at spore, uanset om det er en erhvervsskole eller produktionsskole.

I nedenstående tabel kan det ses, hvor mange der helt stopper med at indtage cannabis:

Tabel: Antal unge, der helt stopper med at indtage cannabis

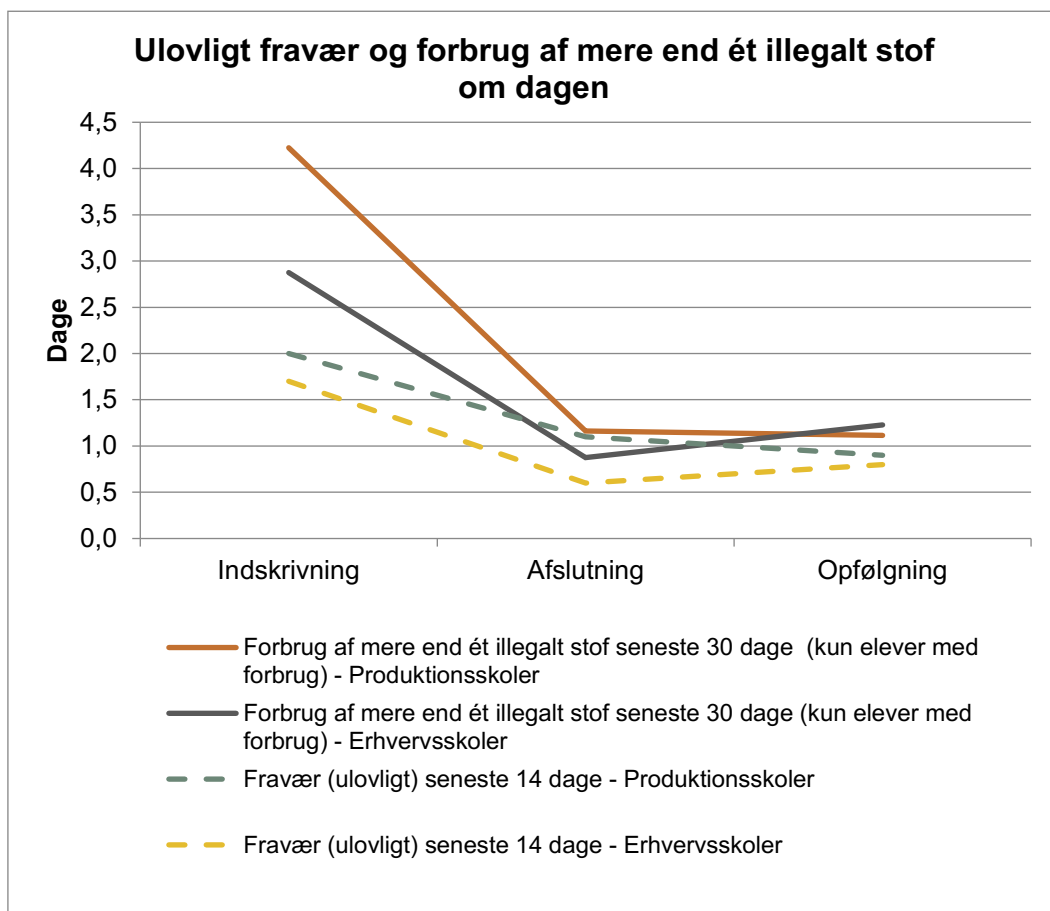
Oversigt: Antal unge, der helt stopper med at indtage cannabis			
Skoletype	Helt stoppet med indtagelse af cannabis	Halveret forbrug	Total
<i>Produktionsskoler</i>	57 (28 pct.)	67 (32 pct.)	124 (60 pct.)
<i>Erhvervsskoler</i>	27 (26 pct.)	42 (40 pct.)	69 (66 pct.)
<i>Begge skoletyper</i>	84 (27 pct.)	109 (35 pct.)	193 (62 pct.)

Det ses af tabellen, at 62 pct. af de unge enten helt er stoppet eller har halveret deres forbrug. En halvering er i evalueringen defineret som en betydelig reduktion. Selvom der er klare effekter af den udgående indsats, lever det ikke helt op til målsætningen om, at 75 pct. af de unge har reduceret deres cannabisforbrug betydeligt. På produktionsskolerne har 60 pct. af eleverne oplevet en betydelig reduktion, mens 66 pct. af eleverne på erhvervsskolerne oplever en betydelig reduktion. Uanset skoletype er der altså klare effekter at spore af den udgående behandling. Hele 27 pct. af de unge er stoppet med at ryge cannabis. Dermed opnås målsætningen om, at 20 pct. af eleverne ved projektets afslutning er stoppet med at ryge cannabis.

Udviklingen i ulovligt fravær og forbrug af mere end ét illegalt stof om dagen

Også på indikatorerne ulovligt fravær og forbrug af mere end ét illegalt stof om dagen kan der spores fremgang på tværs af skoletype. Det illustrerer nedenstående graf:

Figur: Ulovligt fravær og forbrug af mere end ét illegalt stof om dagen

På produktionsskolerne er antal dage med ulovligt fravær de sidste 14 dage reduceret fra 2 ved indskrivning til 1,1 dag ved afslutningen af forløbet i indsatsen. På erhvervsskolen er de unge gået fra i gennemsnit 1,7 dages fravær ved indskrivning til i gennemsnit 0,6 dage fravær ved afslutning. Dermed kan der spores en markant reduktion af fraværet på både produktions- og erhvervsskoler.

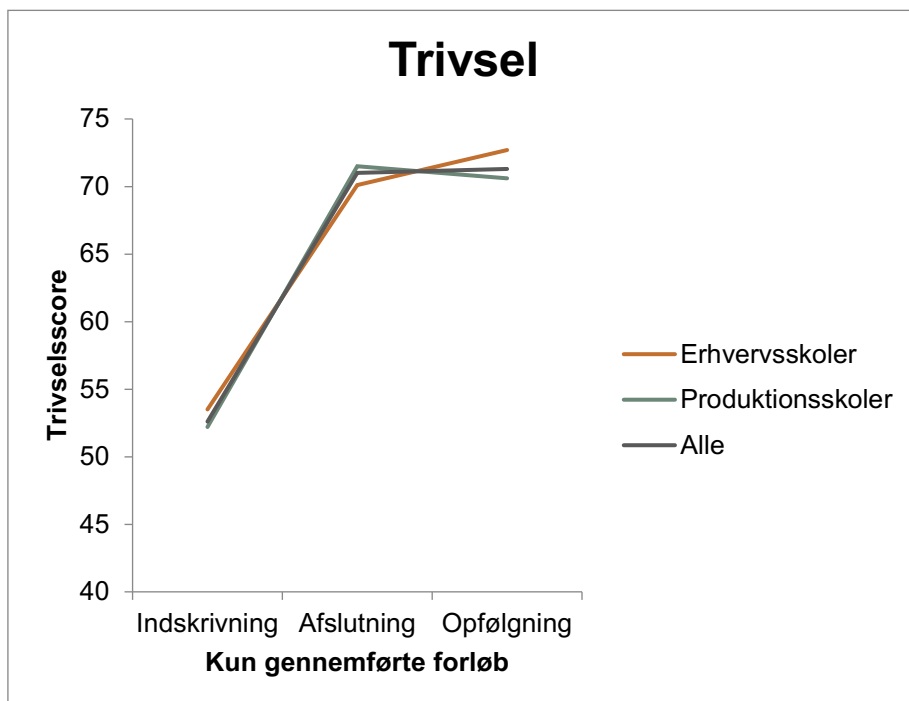
Ses der på forbruget af mere end ét illegalt stof de sidste 30 dage, er der også store effekter at spore på begge skoletyper. På produktionsskolerne går det fra 4,2, til at eleverne i forløbet i gennemsnit har 1,2 dages forbrug af mere end ét illegalt stof de sidste 30 dage. På erhvervsskolerne reduceres forbruget fra 2,9 dage ved indskrivning til 0,9 dages forbrug ved afslutning.

Udviklingen i trivsel

De unge, som har deltaget i gruppeforløbet, har samlet set oplevet en signifikant forøget trivsel fra indskrivning til afslutning på gruppeforløbet. Der er ikke forskel på, om det er unge, som går

på produktionsskole eller erhvervsskole. Nedenfor ses en oversigt over, om de unge i projektet oplever en trivselsforbedring på tværs af skoletype:¹⁴.

Figur: Udviklingen i trivsel hos produktions- og erhvervsskoleeleverne i indsatsen

Det ses af grafen, at der er betydelige effekter at spore hos både erhvervsskolerne og produktionsskolerne. På begge skoletyper er den gennemsnitlige trivselscore på omkring 52, mens den ved afslutningen af forløbet er steget til over 70. Dermed er de unge, der har været i forløbet, på niveau med befolkningens gennemsnit, som ligger på 68.

Nedenstående tabel viser, hvor stor en andel af de unge, der oplever en forbedret trivsel efter forløbet.

¹⁴ Trivsel - WHO5

Scoren fra 0 – 100 point er beregnet på baggrund af indtastning i WHO-5 trivselsindekset. Dette måler graden af positive oplevelser, og kan anvendes som mål for personers generelle trivsel eller velbefindende.

Resultatet er et udtryk for en samlet score, jo højere score jo højere trivsel. Gennemsnittet for hele befolkningen er 68 point – 16-20 årige score typisk lidt lavere end over 20 årige.

0 - 35 Scoren viser at den unge ligger lavere end gennemsnittet for resten af befolkningen. Resultatet tyder på, at den unge har trivselsproblemer. Der kan være en risiko for at udvikle depression, og det bør overvejes, om den unge skal henvises til yderligere hjælp.

36 - 50 Scoren viser at den unge ligger lavere end gennemsnittet for resten af befolkningen. Resultatet tyder på at den unge kan have trivselsproblemer, og der bør være opmærksomhed på om disse udvikler sig i negativ retning.

Over 50: Den unge ligger her inden for gennemsnittet for resten af befolkningen som er 68 med en nedre grænse omkring 50.

Tabel: Antal unge, der oplever forbedret trivsel

Oversigt over udvikling i trivselsscore på tværs af skoletype for elever, som har gennemført gruppeforløbet			
Skoletype	Ikke forbedret trivsel	Forbedret trivsel	Total
<i>Erhvervsskoler</i>	28 (27 pct.)	77 (73 pct.)	105 (100 pct.)
<i>Produktionsskoler</i>	54 (24 pct.)	174 (75 pct.)	228 (100 pct.)
<i>Begge skoletyper</i>	82 (25 pct.)	251 (75 pct.)	333 (100 pct.)

75 pct. af eleverne oplever altså en forbedret trivsel, efter at de har gennemført gruppeforløbet. Dermed opnås målsætningen fra projektets start om, at 60 pct. af de unge, der gennemfører forløbet, oplever en større trivsel. Igen ses det, at der er stor effekt, uanset om der er tale om en erhvervsskole eller produktionsskole.

7.3. De afgørende faktorer bag de unges reduktion af cannabis og øgede livsglæde

De kvalitative interview med de unge og gruppelederne giver en vurdering af de afgørende faktorer bag de unges reduktion af cannabis og øgede trivsel.

Afgørende for modellens succes er ifølge de unge, at gruppelederne evner at skabe gruppedynamik, hvilket kommer til udtryk i kraft af gode relationer mellem de unge og gruppelederne. Det er derfor vigtigt for succesfulde resultater, at gruppelederne evner at skabe gode relationer til de unge og mellem de unge. Et vigtigt karaktertræk her er, ifølge de unge, at gruppelederne er lyttende, forstående og ikke fordømmende. Samtidig skal de besidde humor, være positive og have tillid til de unge. Derudover skal gruppelederne også fremstå som en autoritet, der i nogen grad er accepterende, men som også kan være bestemte. De skal endvidere kunne motivere de unge til at reducere deres rusmiddelforbrug.

De unge og gruppelederne peger samstemmende på, at det særligt er gruppedynamikken, der gør, at mange unge oplever en betydelig forbedring på en række parametre. Her nævnes det, at det især er spejlingseffekten, som har stor betydning for mange af de unge. De unge fortæller, at deltagelsen i gruppen har betydet, at de ikke længere føler sig "forkerte", når de hører andre unge fortælle lignende historier. Dermed får de indsigt i, at andre har de samme følelser og de

åbner sig derfor. Det samme siger flere gruppeledere, der påpeger, at fællesskabet er vigtigere, end selve temaerne – det vigtige er, at samtalen er styret. Også de unge påpeger, at en god gruppedynamik overtrumfer temaerne, uden at disse temaer dog udsættes for kritik. Spejlingen i andre giver de unge selvtilid, og de føler derfor, at de kan bidrage med noget. Samtidig udveksles forskellige strategier, som fx hvordan man kan undgå at blive uvenner med sin mor. Endvidere fortæller gruppelederne, at mange af de unge oplever det som en succesoplevelse at fortælle om deres udfordringer og få anerkendelse for det. Det profiterer de unge i høj grad af. Det at være i en gruppe, herunder særligt spejlingen i andre unge med samme problematikker, er derfor afgørende for, at de unge oplever en trivselsforbedring, hvilket kommer til udtryk ved en forbedret selvtilid. Det bekræfter eksisterende viden fra forskning, som viser, at spejling er afgørende.

At gruppeforløbene er en afgørende faktor, er imidlertid ikke ensbetydende med, at de individuelle samtaler er irrelevante. Både de unge og gruppelederne peger på, at kombinationen er vigtig. I de individuelle samtaler kan gruppelederne fx tale med de unge om, hvordan de agerer i gruppen eller følge op på emner, de har drøftet i gruppeseancen. Samtidig kan de unge fortælle om de mere personfølsomme ting i individuelle samtaler, dvs. de ting, som de ikke har modet til at tale om i gruppeseancerne. Samlet peger de unge og gruppelederne derfor på, at kombinationen af gruppeforløb og individuelle samtaler er afgørende for et succesfuldt forløb.

En anden afgørende faktor ved modellen er, at den er udgående og ligger i skoletiden – det peger både behandlere og de unge på. Ifølge de unge ville få af dem komme, hvis det ikke lå i skoletiden, da det ville være for uoverskueligt, hvis de skulle komme særskilt. Mange af de unge i målgruppen har svært ved at overkomme deres liv i forvejen. Tilbuddet må derfor ikke være en ekstra byrde, som de skal tænke på, hvordan og hvornår de skal komme til. Derfor peger også gruppelederne på, at det er afgørende, at tilbuddet ligger i skoletiden og på selve skolen.

8. Økonomi

Der er ikke lavet en egentlig omkostningsanalyse af modellen i forsøget. Det er derfor ikke muligt at sige, hvor meget de forskellige dele koster at implementere og drifte.

De seks deltagende kommuner er tilsammen budgetteret til at have modtaget lidt over 11,5 mio. kr. over fire år. Fordeles dette på antallet af skoler, hvor der er gennemført gruppeforløb, på antal gruppeforløb og på antallet af elever, som har været indskrevet i et gruppeforløb, eller antal elever som har enten deltaget i gruppeforløb, eller som har haft anden rådgivningsmæssig kontakt (skønnet), fås nedenstående gennemsnitlige udgifter:

	Pr. kommune pr. projekt år	Pr. skole med gruppeforløb	Pr. gruppeforløb	Pr. elev i gruppeforløb	Pr. elever som har modtaget rådgivning (inkl. elever i gruppeforløb)
Gennemsnitlig udgift, kr. (afrundet til hele hundreder)	484.300	894.100	197.000	28.700	12.200
Antal gennemsnit er beregnet ud fra	6 kommuner 4 år	13	59	406	959

Flere af projektkommunerne valgte at forankre indsatsen efter projektet. Modellerne, som forankres, adskiller sig på forskellig vis fra den afprøvede model, ligesom finansieringen og organiseringen varierer på tværs.

Bilag : Forløbsbeskrivelse

Forsøg med udgående indsatser til unge med rusmiddelproblemer

Forløbsbeskrivelse

Indholdsfortegnelse

Formål	33
Tilgang og værdigrundlag.....	35
Gruppeforløbets temaer	36
Metoder	39
Gruppeforløbet	40
Gruppedynamik	43
Rekruttering og visitation.....	45
Brobygning og opfølgning	47
Beskrivelser af ekstra metoder.....	48
Supplerende læsning	52

Formål

Ministeriet for Børn, ligestilling, integration og sociale forhold ønsker med puljen "Forsøg med udgående indsatser til unge med rusmiddelproblemer" at styrke indsatsen overfor unge på ungdomsuddannelser, som har et problematisk forbrug af rusmidler. Projektet er inspireret af et samarbejde mellem Københavns Kommunes misbrugsbehandlingstilbud for unge, U-turn, samt fire københavnske produktionsskoler, der i fællesskab har udviklet en gruppeforløbsmodel til unge med hashproblemer¹⁵.

Da evalueringen af det københavnske projekt har vist gode resultater ift. rusmiddelreduktion, uddannelsesfastholdelse samt bedre mestring af sociale og faglige udfordringer, ønsker ministeriet at undersøge, om gruppeforløbsmodellen kan opnå lignende succes på andre ungdomsuddannelser udenfor Københavns Kommune.

Formålet med ansøgningspuljen er således at afprøve og undersøge om modellen har positiv effekt i andre kommuner end København, at justere modellen så den efterfølgende kan anvendes i alle landets kommuner/ungdomsuddannelser samt endelig at præsentere den justerede model for kommuner og ungdomsuddannelser. Følgende elementer indgår i projektet Udgående indsatser til unge med rusmiddelproblemer:

- Gruppeforløb – med et gennemgående fokus på rusmiddelbrug og de sociale og personlige problemstillinger der ofte er forbundet med et overforbrug af rusmidler.
- Individuel rådgivning til unge i forhold til f.eks. boligforhold, økonomi, uddannelse eller uddybende samtaler om udvalgte gruppeforløbstemaer.
- Råd og vejledning til undervisere og vejledere i forhold til at identificere og knytte unge til projektet.
- Opkvalificering af vejledere og undervisere vedr. motiverende og støttende tilgang til målgruppen.
- Styrkelse af samarbejdet med relevante aktører omkring de unge.

Følgende forløbsbeskrivelse kan ses som en overordnet introduktion til gruppeforløbet og metoderne. For mere konkrete og detaljerede beskrivelser af øvelserne i grupperne henvises til Susanne Pihls (2011) inspirations- og metodehæfte: "Hashgrupper på ungdomsuddannelser". Ved opstart af gruppeforløb kan nærværende forløbsbeskrivelse således ikke stå alene som faglig inspiration – her er en mere grundig metode- og forløbsintroduktion til gruppelederne nødvendig (f.eks. i form af et undervisningsforløb).

¹⁵ Se nærmere beskrivelse af dette forsøg på fire produktionsskoler i København i "Hashgrupper på ungdomsuddannelser", Susanne Pihl Hansen 2011

Tilgang og værdigrundlag

Tilgangen i gruppetilbuddet er baseret på, at målgruppen for undervisningen er unge, der kan karakteriseres som unge med vilde problemer. Vilde problemer er kendetegnet ved, at de er komplekse, og at der sjældent findes entydige løsninger på dem. Gruppeforløbene skal på en gang tage højde for de unges komplekse og individuelle problemstillinger og samtidigt støtte den unge i selv, og sammen med gruppen, at identificere og løse samme problemer.

Der skal løbende arbejdes ud fra en motiverende tilgang. Læs eventuelt mere om den motiverende tilgang i Miller og Rolinck, "Motivations samtalen" og "Hashsamtalen".

Litteraturhenvisninger kan findes bagerst i forløbsbeskrivelsen.

Gruppelederne forventes overordnet at arbejde ud fra følgende værdigrundlag:

- Et anerkendende, respekterende og fordomsfrit ungesyn.
- De unge er langt hen ad vejen eksperter i eget liv.
- En opsøgende/vedholdende tilgang under gruppeforløbene.
- En inviterende og insisterende rekruttering af unge til projektet.
- Frivillighed og anonymitet.
- Medinddragelse og ejerskab.
- Ydmyghed og nysgerrighed.
- Helhedsorienteret tilgang.

Indholdet i gruppeforløbene skal på den ene side tilrettelægges fleksibelt, så de unge har indflydelse på, hvilke temaer der tages op, og hvornår det sker i forløbet. På den anden side skal gruppelederne sikre, at hvert gruppemøde indeholder et tema samt at alle obligatoriske temaer nås undervejs.

Gruppeforløbets temaer

Gruppelederne vurderer løbende, hvilke temaer der optager de unge og tilpasser indholdet på møderne derefter. Dog er der fire temaer, som er relevante og betydningsfulde for alle gruppeforløb. Disse fire temaer skal derfor indgå i samtlige af projektets gruppeforløb

De fire skal-temaer er:

- De unges egne rusmiddelhistorier.
- Forældretema: Hvordan den unge taler med sine forældre om forbruget af rusmidler¹⁶.
- Stofedukation: Rusmidlers virkning og konsekvenser.
- Trickbank: Tips og tricks til reduktion af - og ophør med - hashrygning.

I det følgende vil de fire skal-temaer blive beskrevet nærmere.

¹⁶ Dette tema vil ikke være relevant, i det tilfælde hvor stort set alle gruppedeltagere allerede har fortalt (og taler) med deres forældre om deres brug af rusmidler.

De unges egne rusmiddelhistorier

Formålet med de unges egne rusmiddelhistorier er, at øge gruppedeltagernes selvindsigt og selvforståelse for deres egen situation. Endvidere skal metoden medvirke til at skabe tillid mellem de unge via det indblik og personlige kendskab, som de får til hinanden gennem historierne. Slutteligt er det også et mål, at metoden skal give gruppelederne værdifuld viden om hver enkelt gruppedeltager.

De unges egne rusmiddelhistorier skal være første tema i hvert gruppeforløb, når gruppen er etableret efter det første møde. Dels fordi de unges egne historier tager udgangspunkt i individuelle erfaringer og holdninger til rusmidler, og dels fordi tillidsrelationerne mellem gruppedeltagerne styrkes, når historierne fortælles. De unges rusmiddelhistorier vil give gruppelederne en værdifuld viden om de unges liv, adfærd og udfordringer, hvilket er brugbart fremadrettet i gruppeforløbet. Gruppedeltagerne vil ofte, først efter gennemgangen af egne historier, være parat til at gå ombord i andre temaer. Vær opmærksom på at temaet er tidskrævende og strækker sig over to mødedage - medmindre gruppen er meget lille.

Forældretema

Formålet med forældretemaet er, at forbedre dialogen mellem målgruppen og deres forældre – en dialog der ofte er negativ og præget af problemer. En forbedret kommunikation mellem de unge og deres forældre betyder færre skænderier og en mindre stresset og konfliktfyldt hverdag. En sådan positiv udvikling forbedrer igen vilkårene for at øge de unges motivation til forandring.

Forældretemaet er et skal-tema, men temaet kan vise sig at være overflødig i enkelte grupper. I de grupper hvor alle deltagerne har en åben og afklaret dialog med deres forældre om deres forbrug, giver det ikke mening at folde emnet ud. Det er dog sjældent, at alle gruppedeltagere har en god og åben kommunikation med forældrene, hvorfor forældretemaet oftest vil være relevant.

Gruppelederne kan frit vælge hvordan emnet tages op alt afhængigt af gruppens sammensætning, dynamik og erfaringer med forældre-kommunikationen. Nogle unge vil profitere af en "løs diskussion" i fællesskab, som udmunder i gode idéer og tilgange, mens andre får mere ud af en styrende facon med brug af tavle til at notere de forskellige erfaringer og scenarier. Rollespil med gruppeleder som forældre kan også virke fint, hvis gruppen er indstillet på det og i stand til at lave rollespil.

Hvis dynamikken og tilliden er til stede i gruppen giver forældretemaet rigtig gode muligheder for at inddrage enkelte unge som "medundervisere". Som "medundervisere" kan de unge give gode råd og erfaringer videre til de unge, som oplever dårlig kommunikation og gang på gang lander i nogle svære og negativt fastlåste samtaler med deres forældre. Denne "ung-til-ung"

effekt er særdeles konstruktiv, udviklende og troværdig, når gruppedeltagerne er modtagelige for hinandens inputs og erfaringer.

Stofedukation

Formålet med stofedukation er at øge og korrigere de unges viden om rusmidlernes virkning på kort og lang sigt. Ved at give de unge viden og indsigt i stofferne kan man forebygge yderligere/eskaleret forbrug og give dem bedre mulighed for at træffe kvalificerede valg i forhold til brug af rusmidler.

Temaet udgør den primære del af stofedukationen i gruppeforløbet. Det er vigtigt at komme omkring viden og fakta om hash – og eventuelle andre stoffer som optager de unge i gruppen. Der er mange myter og "street-knowledge" i ungemiljøet, som fortjener at blive udfordret. Når dette gøres i et tillidsfuldt rum, og uden bedreviden og moraliseringer, er de unge som regel meget interesseret i disse snakke/diskussioner. Nærliggende temaer som risikoadfærd, afhængighed og polyforbrug er også gode emner at tage op under stofedukations-temaet.

Ligesom med forældretemaet er der forskellige måder at tage emnet op på. Vær opmærksom på gruppesammensætningen, dynamikken og de unges refleksive kompetencer/niveau, når tilgang/metode besluttet. Nogle unge profiterer af brainstorming-øvelser og dialog/diskussion om stoffernes virkning og bivirkninger, mens andre fungerer mere visuelt og har brug for film eller lignende præsentationer af emnet. Tal gerne åbent i gruppen om den bedste indlæringsform til temaet.

Trickbanken

Formålet med trickbanken er at fremdrive og vise så mange forandringsstrategier (i forhold til reduktion og rygestop) som muligt ved hjælp af de unges egne erfaringer og idéer.

Trickbanken er en simpel metode, der understøtter muligheden for, at de unge kan omsætte deres idéer og erfaringer (omkring adfærdsændringer og forandringer) til handling. Metoden fungerer bedst med visuel støtte i form af opnotering på tavle. Dette kan f.eks. gøres ved at inddele tavlen i felter/områder og herefter brainstorme og tematisere de idéer og erfaringer, som de unge byder ind med.

Det er vigtigt, at præsentere metoden uhøjtideligt og give plads til humor og "skæve" idéer/indfald. Undgå at vægte gruppens inputs med "rigtigt og forkert". Nogle forslag fra de unge vil være banaliteter, mens andre idéer virker originale, sofistikerede og kreative. Det hele er berettiget. Pointen er, at alle idéer/strategier fortjener at blive nævnt og få plads, da der ofte ligger mange glemte "guldkorn" for den enkelte unge i forslagene.

En naturlig fortsættelse og omsætning af idéerne fra trickbanken til handling vil være at udarbejde "coping cards" til hvert enkelt gruppemedlem, når øvelsen er færdig. Ved at benytte sig af coping cards kan den enkelte unge samle udvalgte ideer fra trickbanken og derved tilpasse en strategi omkring reduktion/rygestop, som er målrettet lige netop deres individuelle behov. Det kan være en god ide at gøre de unges coping cards digitale, således at de har adgang til dem fra deres mobiltelefon.

Temaer og metoders rækkefølge

Som beskrevet i ovenstående er det vigtigt at starte med de unges egne rusmiddelhistorier. Herefter er det mere åbent for gruppelederne at navigere i rækkefølgen – både i forhold til skal-temaerne og de andre metoder. Dog skiller "vejrudsigten" sig ud, da den afvikles på alle gruppemøderne. Vær opmærksom på, at der er metoder (f.eks. trickbanken) som kræver, at de unge i gruppen er nået til et vis erkendelses- og forandringsstadium. Derfor vil det være uhensigtsmæssigt at ligge trickbanken i starten af et gruppeforløb, da man i begyndelsen arbejder mere med andre områder som tillid, motivation og selvindsigt/selvforståelse.

Sørg for løbende at evaluere både kan- og skal-temaer alt efter hvor gruppen befinder sig motivations- og forandringsmæssigt.

Metoder

En fast metode der benyttes i gruppebehandlingen er "vejrudsigten". Formålet med vejrudsigten er, at hjælpe og støtte de unge i at huske deres færden og gøre samt få øje på de mulige forandringer som forekommer. Hvert gruppemøde indledes med en vejrudsigt (en talerunde), hvor gruppedeltagerne fortæller om, hvordan det er gået siden sidst, hvordan de har det lige nu, og hvad de tænker om dagene/ugen, der kommer.

I forbindelse med afholdelse af vejrudsigten, er det en god ide at være opmærksom på de unges dagsform ift. koncentration. Det kan være svært for de unge, der ikke er i fokus, at lytte til – og koncentrere sig om – de andre unges vejrudsigter, hvis de varer lang tid. Hvis dette er et problem, kan vejrudsigten for hver af de unge kortes ned til ca. 5 – max 10 minutter.

Vejrudsigten skal indgå i starten af hvert gruppemøde og forløber således:

Gruppedeltagerne starter med at fortælle om den forgangne uge. Her er det helt afgørende, at gruppelederne hjælper den enkelte unge med at genopfriske og genkalde ugen. Dette gøres ved at spørge meget konkret ind til de forskellige dage og mulige aktiviteter/hobbyer, som optager den unge. Der ligger ofte vigtig information og viden samt oversete forandringer "gemt" i ugens forløb, som risikerer ikke at se dagens lys, hvis gruppelederne ikke er skarpe og vågne under vejrudsigten.

Efter en kort snak om ugen der er gået, giver den unge en melding på "her og nu situationen" – altså dagen i dag. Til sidst afsluttes vejrudsigten med et bud (fra den unge) på, hvordan de håber/ønsker, at den kommende uge skal se ud. Det er her, at metoden åbner mulighed for at opstille forandringsmål (om reduktion), hvis den unge er klar til denne proces.

Bemærk at det ikke er afgørende for vejrudsigten, at der stilles skarpt på hashen. Oftest er det andre ting og problemer, der optager de unge, hvorfor de temaer foldes ud.

Ud over vejrudsigten findes en række metoder, som kan bruges på de enkelte gruppemøder. Metoderne "Fordele/ulempe skema", "Forandringscirklen" og "Logbog" beskrives kort her og dertil mere udførligt i hæftet: "Hashgrupper på Ungdomsuddannelser (Susanne Pihl, 2011), mens de resterende metoder beskrives nærmere i afsnittet "Ekstra metoder" bagerst i forløbsbeskrivelsen.

Fordele/ulempe skema kan dels bruges i den indledende fase i gruppeforløbet, og dels bruges i de enkelte gruppemøder i forbindelse med et givent tema. Formålet er at undersøge fordelene og ulemperne ved at fortsætte eller stoppe med eksempelvis at ryge hash. Her får de unge mulighed for at nuancere billedet af deres rusmiddelbrug og beskrive mange af de ambivalenser, der ofte er forbundet med at tage rusmidler¹⁷.

Forandringscirklen er et refleksionsredskab, hvor de unge undersøger, hvor parate de er til at forandre deres forbrug. Forandringscirklen kan også bruges til at give dem et blik for, hvad der måske skal til, for at de kan arbejde videre med forandringen¹⁸. Logbog er en personlig mappe, hvor eksempelvis referat af deltagernes personlige fortællinger, vejrudsigter, dagens program, materiale og opgaver mv. sættes ind undervejs. Målet er at synliggøre processen og beskrive den positive udvikling den enkelte unge og gruppen har opnået i forløbet.

Ekstra metoder udviklet af de seks forsøgskommuner:

- Stopplan
- Familieaften
- Motivationsfaktorer
- Rusmiddelprofil

Disse metoder beskrives nærmere i nærværende forløbsbeskrivelse i afsnittet "Beskrivelser af ekstra metoder".

Gruppeforløbet

Gruppeforløbet strækker sig over 7-8 gange af 2-3 timers varighed pr. gang. Overordnet set er det en god ide at være opmærksom på det fysiske set-up for gruppegangen, så møderne

¹⁷ Se også Miller og Rollnick (2005) "Motivationssamtalen"

¹⁸ Se også Miller og Rollnick (2005) "Motivationssamtalen"

opleves som hyggelige for de unge. Hvis gruppegangen ligger om morgenen kan der f.eks. være morgenmad til mødet, og for at skabe hygge kan der tændes stearinlys.

Den overordnede struktur i gruppeforløbene er som følger:

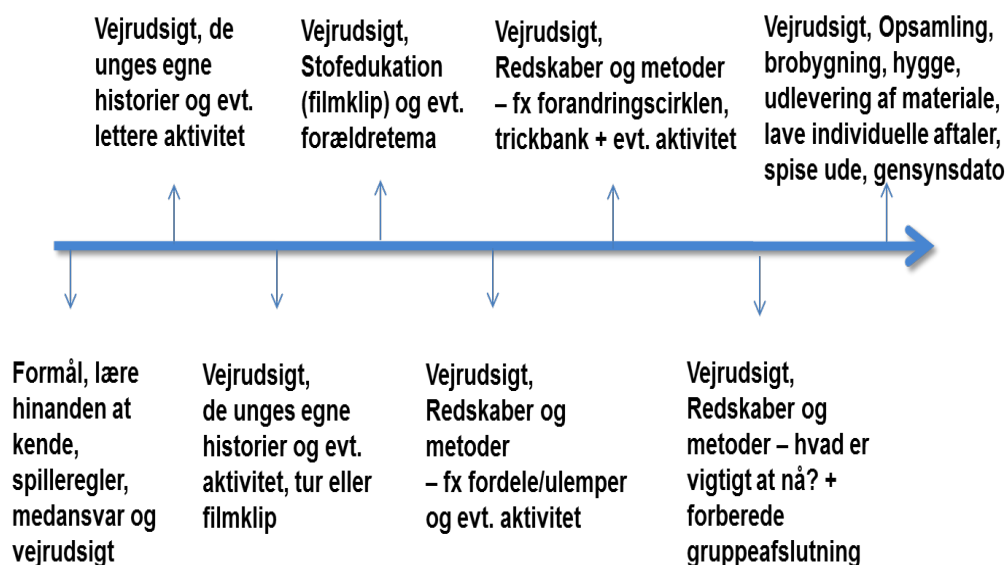
Det første gruppemøde

- Forventningsafstemning ift. mål og ønsker samt:
- Gruppemødernes indhold/relevante temaer.
- Grupperegler/spilleregler: Kom omkring emner som fortrolighed, dialogform, mødepligt og evt. mødestøtte, da mange unge har brug for telefonopringning, sms-støtte eller andre former for hjælp til at møde op. Reglerne udarbejdes sammen med de unge og skal ikke forfabrikeres.
- Dialog om hvad det vil sige, at man kan deltage anonymt i gruppen.
- Introduktion til og evt. afprøvning af "vejrudsigten".
- Forberede og tale om det første egentlige tema i gruppeforløbet – de unges egne rusmiddelhistorier.

De resterende gruppemøder

- Mødets indledende fase
 - "Vejrudsigtsiden sidst".
 - Endelig beslutning af dagens tema (hvis der eksempelvis er dukket noget op under vejrudsigten/siden sidst, som gør, at det planlagte tema ændres/revideres).
- Mødets midterfase
 - Dagens tema (eksempelvis: uddannelse, forældre, kammerater, selvtillid, rusmidler, kærester, fritidsliv, glemte hobbyer etc.). Temaerne perspektiveres i forhold til hashrygningen, når dette er muligt og giver mening, men det er vigtigt at understrege, at hashen ikke skal fylde det hele.
- Mødets afsluttende fase
 - Opdatering af mapperne/logbøgerne.
 - Evaluering (hvad har du fået ud af at være med i dag?).
 - Foreløbig beslutning om næste mødes tema.
- Det sidste gruppemøde:
 - Afholdes f.eks. på en café.
 - Vejrudsigtsiden.
 - Eventuelt et (lettere) tema.
 - Fælles opsamling og evaluering af gruppeforløbet (mundtligt og/eller skriftligt).
 - Brobygning + lave individuelle aftaler for de unge, som har behov for fortsat eller yderligere støtte.
 - Udlevering af materiale/mapper/logbøger.
 - Spise og hygge – løs snak.
 - Postkort-øvelsen – husk at opbevare disse fortroligt og sende dem i lukket kuvert.
 - Aftale en gensynsdato.

Nedenstående viser et eksempel på et processuelt overblik (over de enkelte møder) i et samlet gruppeforløb:

- Efter hvert gruppemøde

Gruppelederne laver et referat af hvert gruppemøde, f.eks. om vejrudsigten og de unges personlige historier m.m. Referatet kan dels bruges til den unges mappe/logbog, dvs. til at følge den unges udvikling, og dels til at evaluere gruppelederens processtyring, udfordringer og gode erfaringer med forløbet.

- Skriftlighed

I arbejdet med grupperne er det særdeles hensigtsmæssigt at vægte og prioritere skriftligheden. Som gruppeleder er skriftligheden et vigtigt styreredskab samt gavnligt i forhold til at bevare overblikket og til at dokumentere indsatsen. Også i forhold til den enkelte unge i gruppen er skriftligheden nyttig, da den er med til at vise og understøtte forandringer, som ellers ville være svære at huske eller få øvet på. Det kan forekomme besværligt og tidskrævende at vægte skriftligheden som gruppeleder, men det er tiden værd ift. kvalitetssikring, dokumentation og gruppelederens faglige erfaringer og udvikling.

Det skriftlige materiale (som løbende udarbejdes) opbevares med fordel i små mapper/logbøger, som udleveres og opdateres ved hvert gruppemøde. Mellem møderne opbevarer gruppeleder mapperne for de unge i et aflåst skab. I forbindelse med udleveringen af mapperne ved gruppeafslutningen aftales det præcist hvilke oplysninger, der skal være i de forskellige mapper. Dette for at undgå at nogle har historier/oplysninger liggende i andres mapper mod deres vilje.

Det er vigtigt at være meget præcis og tydelig i forhold til de aftaler som laves i gruppen omkring skriftlighed, da ingen må være i tvivl om, hvad der er besluttet og deles ud. Der kan godt laves særskilte aftaler mht. udlevering af materiale i en gruppe.

Al skriftligt materiale skal opbevares sikkert (aflåst) på et krypteret usb-stik eller lign., og alle informationer med personlige oplysninger skal destrueres/makuleres senest efter gensynsmødet (med mindre der er truffet fælles beslutning om andet).

- Gruppedynamik

Dynamikken i en gruppe vil altid være forskellig og variere på trods af ensartede, tilrettelagte gruppeforløb. Det er vigtigt, at gruppelederen er opmærksom på, og reflekterende omkring, gruppernes unikke og selvstændige dynamik – ikke mindst ved dårligt fungerende grupper. Gruppelederen må således aldrig tage for givet at dynamikken vil ligne den forrige gruppes på trods af en ensrettet opbygning og metodebrug.

Hvis en gruppe ikke fungerer, er det en stor hjælp og lettelse for de unge at få korrigeret en mulig (selv)opfattelse af, at de er årsag til problemerne. Ved at fokusere og forklare ud fra nedenstående punkter kan gruppelederen hjælpe de unge med at forstå, hvorfor grupper fungerer forskelligt på godt og ondt. Det er således muligt i fællesskab at justere og forbedre gruppens dynamik ved at tale om punkterne. Denne proces kræver overblik og styring fra gruppelederne, da det overordnede ansvar for gruppens aktiviteter og afvikling ligger hos dem.

En del af de følgende overvejelser vedr. gruppedynamik, kan ligeledes benyttes af den enkelte gruppeleder i visitationsprocessen, således at gruppelederen aktivt forsøger at skabe en god gruppesammensætning på forhånd.

- *Alder* – et for stort aldersspænd kan være udfordrende at håndtere da modenhed, livsprioriteringer og værdier ofte ligger så langt fra hinanden, at det påvirker gruppedynamikken negativt. Bemærk at disse forskelligheder og "afstande" også sagtens kan forekomme i grupper uden et stort aldersspænd. Stor aldersforskel behøver ikke at være et problem. Et mangfoldigt udsnit af forskellige værdier og livssyn kan ofte styrke forståelsen for hinanden og rummeligheden i gruppen.
- *Køn* – grupper bestående af kun drenge eller kun piger har nogle gange en tendens til at blive lidt ensporet i dialogen og tonen. Det behøver hverken at være negativt eller et problem, at en gruppe kun repræsenterer et køn – dog skal man være opmærksom på, hvad kønsfordelingen betyder for dynamikken. Grupper med både drenge og piger er ikke en sikker opskrift på succes, men dynamikken har ofte gode vilkår, når begge køn er nogenlunde ligeligt fordelt.

- *Antal* – antallet af deltagere kan have stor betydning for gruppedynamikken. I en meget lille gruppe (5 eller færre) kan de unge føle sig udsat, og der kan mangle nuancer og forskellige indfald, da det vil være de samme få deltagere, som ytrer sig. Omvendt kan der også være en stor tryghed i en mindre gruppe. En meget stor gruppe (over 8) kan sagtens fungere, men det kan være svært at komme til orde og nå de planlagte temaer/aktiviteter. Tilliden og trygheden i gruppen udfordres også, hvis deltagerantallet er meget højt. I gruppeforløbene på de københavnske produktionsskoler fungerede gruppedynamikken bedst, når der var 6-8 deltagere.
- *Ledelsesstil* – det er vigtigt, at gruppelederen er bevidst om sin egen foretrukne ledelsesstil og styreform. Gruppedeltagerne har stor gavn af at vide, hvilken type gruppeleder de arbejder med. Er det f.eks. en kontrollerende, demokratisk eller laissez-faire stil som ønskes praktiseret, eller vil gruppelederen veksle mellem flere styreformer alt afhængigt af tema og indhold? Som gruppeleder skal man være tydelig og transparent (i både tale og handlinger), så de unge ikke bliver forvirrede og utrygge
- *Opstarten* – gruppestarten er ekstremt vigtig i forhold til hvordan dynamikken udvikler sig på de kommende møder. Det kan være svært at ændre på en dårlig start, da usikkerheden ift. det forestående gruppeforløb som regel er stor og "tålmodigheds-lunten" tilsvarende kort. Det er derfor almindeligt, at der kan forekomme stor skepsis i begyndelsen af et gruppeforløb. Denne skepsis og usikkerhed skal imødekommes med forståelse fra gruppelederen, og det er en stor fordel at afholde indledende individuelle samtaler med de unge, som præciserer og aftabuisere gruppeforløbets formål og hensigt¹⁹. Det er også vigtigt, at inddrage de unge i eventuelle gruppedynamiske udfordringer for at styrke medindflydelsen og ejerskabet, men der kan opstå situationer (særligt personlige konflikter deltagerne imellem), som gruppelederen må løse individuelt eller med de involverede parter. Prøv dog så vidt muligt at løse problemer i fællesskab
- *Motivation* – særligt for denne målgruppe er motivation for forandring, noget der kommer og går. Kun de færreste unge, som deltager i et gruppeforløb, vil opleve at være top-motiverede hele forløbet igennem. Der skal derfor arbejdes hårdt på at bevare og genskabe motivationen, og dette kan påvirke dynamikken i gruppen markant. Der kan være unge som føler, at andre i gruppen ikke engagerer sig nok, hvilket er en oplagt kilde til konflikter. Manglende motivation blandt nogle unge kan betyde, at de trækker sig og føler sig som "dårlige deltagere" i gruppen. Det vil også præge dynamikken negativt. Det er en svær og krævende opgave for en gruppeleder at

¹⁹ Dette beskrives nærmere i afsnittet: "Rekruttering og visitation".

understøtte og fremarbejde motivation hos alle deltagerne, men det er et vigtigt fokus under hele gruppeforløbet.

- *Koncentrationsevne* - koncentrationen hos den enkelte unge spiller også ind på gruppedynamikken, og der vil altid være store forskelle på gruppedeltagernes lyst og evne til at koncentrere og involvere sig på møderne. Den aktive deltagelse kan variere kraftigt (selv inden for samme møde), og det kendetegner målgruppen at have svært ved at huske og fastholde fokus. Det er derfor vigtigt at strukturere og afvikle møderne, så de tilpasser sig de unge, men samtidigt også udfordrer deres koncentrationsmæssige udsving/niveau.
- *Problemtynge* – der vil utvivlsomt være et stort spænd i omfanget af problemer (ud over hashrygningen), som gør sig gældende blandt de unge i grupperne. Det har stor betydning for dynamikken og afviklingen af gruppemøderne, hvis mange af de unge i gruppen har andre problemer ved siden af deres misbrug. Dette er ofte tilfældet. Personlige, psykiske og sociale problemstillinger fylder og kan ikke nødvendigvis parkeres eller sættes i bero, bare fordi der gennemføres et gruppeforløb. Ofte vil andre problemer netop vise sig og ”poppe op” undervejs i et gruppeforløb - særligt når tilliden til gruppeleder og de andre unge er skabt. Gruppelederne skal være opmærksomme på, hvordan andre problemer (end de rusmiddelrelaterede) håndteres, samt hvor meget tid der bruges på dem i gruppen. Sideløbende individuel rådgivning er oplagt i disse situationer, hvis gruppelederne har tiden og kompetencerne til et sådant forløb. Intern og/eller ekstern brobygning er ligeledes gode løsningsmuligheder, så de unge kan bevare deres fokus på gruppeforløbets temaer frem for de andre ”forstyrrende” udfordringer.
- *Kemi* - alle gruppeledere vil opleve en stor variation af kemien mellem gruppedeltagerne. Ofte skal der arbejdes med kemien i gruppen, og det er særligt her at en tydelig styreform, samt klare rammer og aftaler om adfærd og kommunikation i gruppen, spiller konstruktivt ind. Derfor er det vigtigt at vægte ”spillereglerne” på det første gruppemøde. Sørg for at tale om og afstemme forventningerne i gruppen vedrørende gensidig respekt, tale-regler og plads til forskellighed. Det er typiske områder hvor kemien forringes, hvis der ikke er fokus fra starten. Det er primært gruppelederens ansvar at fastholde dette fokus og derigennem styrke kemien undervejs i forløbet.

Rekruttering og visitation

Et vigtigt aspekt af organiseringen af gruppeforløbene er at skabe kontakt mellem målgruppen og gruppevejlederne. Rekruttering af målgruppen kan ske på forskellig vis:

Rekruttering

- Selvhenvendere

De unge kender til tilbuddet og henvender sig selv til gruppelederne med henblik på at deltage i forløbet. Unge der allerede deltager i tilbuddet, kan ligeledes hjælpe kammerater og bekendte med et problematisk forbrug af rusmidler med kontakt. For at denne form for rekruttering kan lykkes, er det centralt, at gruppelederne er synlige på skolen.

- Lærere, vejledere og mentorer

De ansatte på skolen kan deltage i rekrutteringen gennem at anbefale gruppedeltagelse til elever, de ved har problemer med rusmidler. Dette kræver dog, at de ansatte har kendskab til gruppetilbuddet, hvilket f.eks. kan skabes gennem deltagelse på ledermøder og teammøder.

- Oplæg i klasserne

Gruppevejlederne kan lave et kort oplæg i samtlige klasser på skolerne omkring gruppetilbuddet, således at alle elever på skolen får kendskab til tilbuddet og dets indhold. Her kan der også uddeles informationsmateriale, f.eks. visitkort og flyers eller en pjece vedr. projektets indhold, evt. med citater fra unge der har deltaget.

- Samtale ved skoleindmeldelse

Når eleven indskrives på skolen, kan der ligeledes foregå rekruttering ved indmeldelsessamtalen. Samtidig med at skolens tilbud beskrives for eleven, nævnes hashgrupperne også, således at alle elever får kendskab til tilbuddet allerede fra uddannelsesstart.

Visitation

Visitationen til tilbuddet foregår gennem gruppelederne. Først og fremmest er det nødvendigt at afklare, om den enkelte elev er en del af tilbuddets målgruppe.

Dette gøres ved, at eleven inviteres til en samtale enten med den ene eller begge gruppeledere. Her fortæller eleven om sit forbrug samt sin motivation for at deltage i gruppen, hvorefter gruppelederne drøfter, hvorvidt eleven er i målgruppen til tilbuddet eller måske i højere grad ville kunne profitere af et tilbud i et andet regi (f.eks. individuel behandling).

Til den indledende visitationssamtale kan følgende elementer indgå:

- Gruppeforløbet beskrives i detaljer for den unge. Således har vedkommende en god ide om, hvad gruppeforløbet præcist består af, samt hvad der forventes af den enkelte deltager.

- Den unge formulerer konkrete mål med sin deltagelse. Man kan herefter i dialog med den unge reflektere over, hvordan disse mål kan opnås. Opfølgning ift. målene kan både foregå i grupperegi samt ved individuelle samtaler.
- Gruppelederen kan spørge ind til særlige opmærksomhedspunkter, der knytter sig til den enkelte deltager. F.eks. om der er elementer i den unges liv, vedkommende ikke ønsker at tale om i gruppen, eller om der andre forhold gruppelederen skal være opmærksom på i forløbet (f.eks. ordblindhed, om der er bestemte elever på skolen, den pågældende elev ikke kan sammen med, etc.)

Nogle gruppeledere vælger, ud over den indledende visitationssamtale, ligeledes at holde en motiverende samtale med den enkelte unge ca. 2-5 dage inden opstart. Formålet er her at sikre, at den unge stadig er motiveret ift. deltagelse i gruppeforløbet, samtidig med at den unge får mulighed for at stille ekstra spørgsmål til indholdet i gruppeforløbet. Gruppeledere som vælger denne "motiverende samtale" skal være opmærksom på, at det er almindeligt for de unge at mærke frygt og få "kolde fødder" lige før gruppestarten. Det er her vigtigt at anerkende og normalisere den unges frygt og derigennem forsøge at genskabe eller fastholde den unges lyst til at begynde i gruppen.

Brobygning og opfølgning

Ved afslutningen af gruppeforløbet er det nødvendigt at lave aftaler med hver enkelt ung i forhold til behovet for fortsat hjælp og støtte. Det er de færreste unge som efter et gruppeforløb ikke har behov for videre råd og vejledning eller anden støttende indsats. De fleste som stopper med at ryge hash eller reducerer forbruget oplever tilbagefald samt særligt sårbare perioder, hvor det er hensigtsmæssigt at have hurtig adgang til kvalificeret hjælp.

Derfor skal gruppelederne lave klare aftaler med hver enkelte ung om dennes specifikke behov efter gruppeforløbet. Disse aftaler laves enten undervejs i gruppeforløbet eller på det sidste gruppemøde. De unge som eventuelt forlader skolen, eller på anden vis ikke fastholder en kontakt med gruppelederne, skal have anvist andre muligheder for at få hjælp og støtte.

Brug f.eks. tid på at belyse behandlingsgarantien i DK samt vis/fortæl de unge hvordan en henvendelse på et kommunalt rådgivningscenter fungerer, når der er tale om et rusmiddelproblem. Nogle af de unge har selv erfaringer fra sådanne henvendelser til "behandlingssystemet", mens andre tror, at de ved, hvordan det foregår gennem historier og fortællinger fra andres oplevelser. Under alle omstændigheder bør gruppelederne sikre, at de unge kender deres rettigheder og handlemuligheder i forhold til rådgivning og behandling. Ud over rusmiddelproblemer kan gruppelederen ligeledes anviser andre muligheder for hjælp og støtte, f.eks. til uddannelse, praktik, økonomiske spørgsmål eller sociale- eller psykiske problemer.

Brobygningen og opfølgingsdelen må ikke overses eller nedprioriteres, da nogle unge kan opleve at stå i en meget svær og ny situation ved gruppeforløbets ophør. Denne situation kan være præget af mange (nye) symptomer herunder angst, fysiske og psykiske forandringer, tankemylder m.v. Gruppelederne har både et professionelt og medmenneskeligt (etisk) ansvar for at afdække de unges behov for fortsat hjælp – og vise dem vejen dertil.

Beskrivelser af ekstra metoder

Som før nævnt i denne forløbsbeskrivelse har de seks kommuner udviklet egne metoder i grupperne. I dette afsnit vil metoderne Stopplan, Rusmiddelprofil, Motivationsfaktorer og Familieaften blive beskrevet nærmere.

Stopplan

I stopplanen udfylder den unge et skema med egne ønsker og mål ift. stop/reducering af rusmidler. Formålet med stopplanen er at få den unge til at reflektere over sit stofbrug, tilegne sig evnen til at sige fra samt at kunne gennemføre sin uddannelse, samt have en god hverdag, uden stofbrug.

Øvelsen introduceres på sessionen før den udfyldes og udfyldes af den unge selv med støtte fra gruppelederne. Stopplanen udfyldes i den første halvdel af gruppeforløbet.

Øvelsen har en række fordele. På gruppeniveau kan den give en god dialog blandt de unge, idet "det farlige" omkring et rusmiddelstop italesættes. På et individuelt niveau giver stopplanen en fremdrift for den enkelte unge, i kraft af at vedkommende støttes i at tage en beslutning. I tilfælde af tilbagefald, kan stopplanen ligeledes benyttes som en metode, og derigennem konkret handlemulighed, for den unge. Stopplanen kan ligeledes bruges i den unges individuelle samtaler med gruppelederne.

Eksempel på Stopplan udarbejdet af Silkeborg Kommune:

Stopplan

Dato for stop: _____

Min underskrift: _____

De vigtigste grunde til, at jeg ønsker at stoppe med at ryge hash, er:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Sådan skal jeg forberede mig til rygestoppet:

<i>Konkret handling</i>	<i>Hvornår?</i>
1. _____	_____
2. _____	_____
3. _____	_____
4. _____	_____
5. _____	_____
6. _____	_____

Sådan skal jeg gøre dagene efter for at holde mig beskæftiget:

<i>Konkret handling</i>	<i>Hvornår?</i>
1. _____	_____
2. _____	_____
3. _____	_____
4. _____	_____
5. _____	_____
6. _____	_____

Sådan kunne andre hjælpe mig med at gennemføre ændringen:

<i>Person</i>	<i>Hvordan?</i>
1. _____	_____
2. _____	_____
3. _____	_____

Kontrakt med rygestopmakkerne

<i>Hvem er min makker</i>	<i>Hvad har vi aftalt?</i>
1. _____	_____
2. _____	_____

Nogle potentielle forhindringer for hash-stop og måder, jeg kan håndtere dem på:

Mulige forhindringer

Sådan kan jeg håndtere dem

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Sådan vil jeg belønne mig selv, når jeg er stoppet:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Rusmiddelprofil

Rusmiddelprofilen er en øvelse, hvor den unge beskriver sig selv henholdsvis upåvirket og påvirket af rusmidler, samt hvad dette har af positive og negative konsekvenser for vedkommende. F.eks. kan den unge beskrive sig selv i upåvirket tilstand som "god til at hjælpe andre", mens de i den påvirkede tilstand "er der for andre, men føler sig lidt ligeglad". Det kan også være, at den unge i upåvirket tilstand kan have svært ved at sige sin mening, mens at dette bliver nemmere i en påvirket tilstand.

Øvelsen skal placeres i en af de første gange i gruppeforløbet. Den unge beskriver sig selv i upåvirket tilstand individuelt, mens karakteristikaene for den påvirkede tilstand beskrives fælles i gruppen.

På gruppeniveau giver øvelsen god indsigt i – og forståelse af – hinandens problemstillinger. På individuelt niveau kan de unge opnå indsigt i, hvorfor de nogle gange handler uhensigtsmæssigt og få en øget forståelse af, hvorfor det kan være svært at stoppe.

Eksempel på Rusmiddelprofil udarbejdet af Vesthimmerlands kommune:

Upåvirket	Påvirket	+/- på langt sigt

Rusens funktion:

Øvepunkter:

Motivationsfaktorer

I øvelsen motivationsfaktorer bliver den unge bedt om at forholde sig til tre overskrifter vedrørende at nedsætte, ophøre eller fasholde stop af rusmiddelbrugen: Dels hvor *vigtigt* det er for den unge, hvorvidt den unge *tror*, vedkommende kan ændre på situationen samt endelig hvor *parat* den unge er til at ændre på situationen. Den unge placerer sig selv på en skala fra 0-10, hvor 10 udgør en høj grad af motivation mens 0 udgør ingen motivation.

Formålet med øvelsen er, at de unge aktivt forholder sig til egen motivation for forandring. Øvelsen kan både bruges til at registrere den unges motivation for forandring, men kan også bruges i det konkrete arbejde med den enkelte unge, gennem at gruppelederen spørger ind til de tre overskrifter og den unges placering i dem.

Øvelsen kan udfyldes ved hver gruppegang, så gruppelederne opnår et samlet overblik over den unges motivationsproces. Den unge har således ved hver gruppegang en mulighed for at gøre sig overvejelser om deres aktuelle rusmiddelforbrug og evt. skridt på vejen mod forandring.

Motivationsfaktorer er udarbejdet af Odense Kommune.

Familieaften

Familieaftenen er en aften hvor forældre (og andre relevante pårørende) til de unge kan mødes med hinanden og gruppelederne. Her kan forældrene dels få en forståelse af, hvad det vil sige at have et dagligt rusmiddelbrug, samt hvad de som forældre kan gøre for at støtte deres barn bedst muligt ift. at nedsætte eller stoppe forbruget. Derudover får forældrene en mulighed for at møde andre forældre i samme situation. Gruppelederne kan gennem mødet med forældrene få større indsigt i – og forståelse af – den unge.

Forudsætninger for familieaftenen er først og fremmest, at de unge giver tilladelse til afholdelse, samt at forældrene har kendskab til de unges forbrug. Det er også vigtigt at vende familieaftenen med de unge i gruppen, da de f.eks. kan ønske at et særligt tema tages op med forældrene. Hvis en ung ikke ønsker at forældrene inviteres, kan gruppelederne spørge ind til hvorfor. Det er generelt meget vigtigt at informere de unge om, at hverken de unges personlige oplysninger eller beretninger deles med forældrene.

De temaer der tages op på familieaftenen kan f.eks. være:

- At være forældre til en hashrygende ung.
- Hvor kan jeg få støtte/svar/hjælp?
- Forældrenetværk.
- Tips og tricks – hvad virker i vores hjem?
- Regler i hjemmet.
- Hvordan skal jeg kommunikere med mit barn?
- Den unges rettigheder i systemet.
- Forskellige misbrugsbehandlingstilbud.

Familieaftenen er udviklet af Tårnby Kommune.

Supplerende læsning

Clausen, Morten Sophus (2005):

Hash-samtalen. Komiteen for Sundhedsoplysning.

Hansen, Susanne Pihl (2011):

Hashgrupper på ungdomsuddannelser. U-turn 2011.

U-turn har i samarbejde med de fire københavnske produktionsskoler afprøvet Hashgrupper som metode til at nå unge, der bruger rusmidler i stort omfang, mens de er i gang med en ungdomsuddannelse. Erfaringerne fra Hashgrupperne er samlet i et inspirations- og metodehæfte.

Jensen, Peter & Hansen, Susanne Pihl (2008):

Døgnanbragte unge og rusmidler – håndbog for døgnmedarbejdere. SPUK og PIHL INKLUSIVE, 2008.

En håndbog med nogle af de metoder og redskaber, som blev udviklet og afprøvet af deltagerne i det 2-årige udviklingsprojekt. Projektet blev gennemført, fordi man på mange

døgninstitutioner anvendte nogle strategier over for unge med rusmiddelproblemer, der ikke var fyldestgørende, heriblandt:

- Afvisning/udsmidning af den unge.
- At pædagogerne lukker øjnene.
- Rådvildhed.
- Isolering og afrusning af den unge i en kort periode.

*Miller, William R. & Rollnick, Stephen (2005):
Motivationssamtalen.* Hans Reitzels Forlag.

*Rindom, Henrik (2001):
Rusmidlernes biologi.* Sundhedsstyrelsen.

Det har været Sundhedsstyrelsens hensigt med "Rusmidlernes biologi" at øge unges faktuelle viden om rusmidler. Bogen er beregnet til biologi-undervisningen på de gymnasiale uddannelser. Derfor koncentrerer den sig om rusmidlernes biologi, men behandler ikke de sociale og samfundsmæssige konsekvenser af et rusmiddelforbrug. Bogen findes online.

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.socialstyrelsen.dk